

skepp

wetenschappelijk verantwoord magazine

België - Belgique
PB Gent 1
3/8886

Edzard Ernst over de gevaren van pseudotherapie

*Kraken
kan
je
breken*

Editio

Zoals algemeen bekend verschenen voorbij maand november onbekende drones boven plaatsen waar ze niet mogen vliegen, zoals militaire terreinen en luchthavens. Dat zorgde voor veel ophef, zelfs voor paniek.

Het gevolg was dat er steeds meer meldingen kwamen van drones bij de politie of op de sociale media. Verontruste burgers begonnen er zowat overal te zien. Ook het Belgisch UFO-Meldpunt kreeg meer meldingen binnen.

Het boegbeeld van dit Belgisch UFO-Meldpunt, Frederick Delaere, kon dan ook aan de pers meedelen dat sommige gesignaleerde "drones" in feite gewone vliegtuigen of helikopters waren. Hij zag bovendien een gelijkenis tussen deze "drone-golf" en de roemruchte Belgische ufo-golf uit 1989-1990. Een spectaculaire ufo-melding in de Oostkantons kreeg eind 1989 zoveel ophef in de media dat veel mensen begonnen ufo's waar te nemen, gewoon omdat ze meer aandacht kregen voor wat er aan de hemel te zien was. De hele zaak werd fel opgeblazen door het optreden van een ufologische vereniging die alles heel serieus opnam.

SKEPP is in juni 1990 officieel opgericht, maar bestond in feite als informele groep al op het moment dat deze ufo-golf losbarstte. Zelfs in die prille beginfase hadden we al een zekere bekendheid, zodat journalisten en individuele personen hierover contact met ons opnamen. Ondergetekende herinnert zich nog een telefoontje van een zeer verontruste man die beweerde dat hij in zijn auto was achtervolgd door een heldere schijf die duidelijk de volle maan moest zijn geweest! Iemand uit een ver land vroeg me dan weer of het waar was dat ufo's in België officieel erkend waren! Dat gerucht kwam er hoogstwaarschijnlijk omdat de Belgische Luchtmacht, door de ijver van een officier, hulp had beloofd bij het onderzoek van dezelfde ufologische vereniging, die er opnieuw veel tamtam rond maakte.

Het is dan ook een mooi toeval dat net dit jaar een boek is verschenen van dezelfde Frederick Delaere en zijn vriend Wim Van Utrecht, die het ufo-verschijnsel kritisch bespreken. Dit boek - UFO: Niet te geloven! - is het resultaat van jaren van kritisch onderzoek door hetzelfde Belgisch UFO-Meldpunt, dat drie jaar geleden de Zesde Vijs van SKEPP ontving.

SKEPP Magazine heeft het voorrecht om in dit nummer een fragment uit dit boek te publiceren waarin de gebeurtenissen van 1989 die zoveel aandacht kregen uitvoerig worden uitgelegd.

Veel leesgenot,

Tim Trachet, hoofdredacteur

wetenschappelijk verantwoord magazine

SKEPP Magazine is een uitgave van SKEPP vzw. Het verschijnt per kwartaal voor de leden van onze organisatie.

www.skepp.be

COLOFON

KERNREDACTIE: Johan Braeckman, Paul De Belder, Marleen Finoulst, Tim Trachet, Wietse Wiels

HOOFDREDACTIE: Tim Trachet

CARTOONS: Kwertoons

LAY-OUT: Raf Verbeke

ADMINISTRATOR: Paul De Belder

ARTIKELS & REACTIES: info@skepp.be

CONTACT BOEKBESPREKINGEN:

Johan Braeckman - recensies@skepp.be

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER: Wietse Wiels

DRUK: Graphius, Gent

OPLAGE: 1000 ex.

RAAD VAN BESTUUR: Wietse Wiels (voorzitter), Marleen Finoulst (ondervoorzitter), Claire Moens (secretaris), Jan Van Haver (penningmeester), Dirk Devroey, Tim Trachet

ERELEDEN: Henri Broch, Cornelis De Jager (+), Paul Kurtz (+), Armand Pien (+), Jan Willem Nienhuys, Roger Van Geen (+), Etienne Vermeersch (+), Jacques Van Rillaer, Edzard Ernst, Marie Prins (+), Michael Heap, Lieven Gheysen, Pepijn van Erp, Chris French

BESTELLING TIJDSCHRIFT: info@skepp.be

ABONNEMENT + LIDMAATSCHAP: 35,00 euro

BUITENLAND: +10,00 euro

KOSTENDRAGER SKEPP: BE06 0012 1684 7822 -

BIC: GEBABEBB

Inhoud

SCAM is niet onschuldig

Marleen Finoulst

4

Is het binnenkort 'game-over'?

Sander van der Linden et al.

21

*Drie ontmoetingen met
nazidokter Sigmund Rascher*

Edzard Ernst

7

De Belgische UFO-golf

Wim Van Utrecht en

Frederick Delaere

24

Kabouters en de Kerk

Michael Gijbels

10

*De 50 grootste misvattingen in
de psychologie van Scott Lilien-
feld*

Kris Martens

32

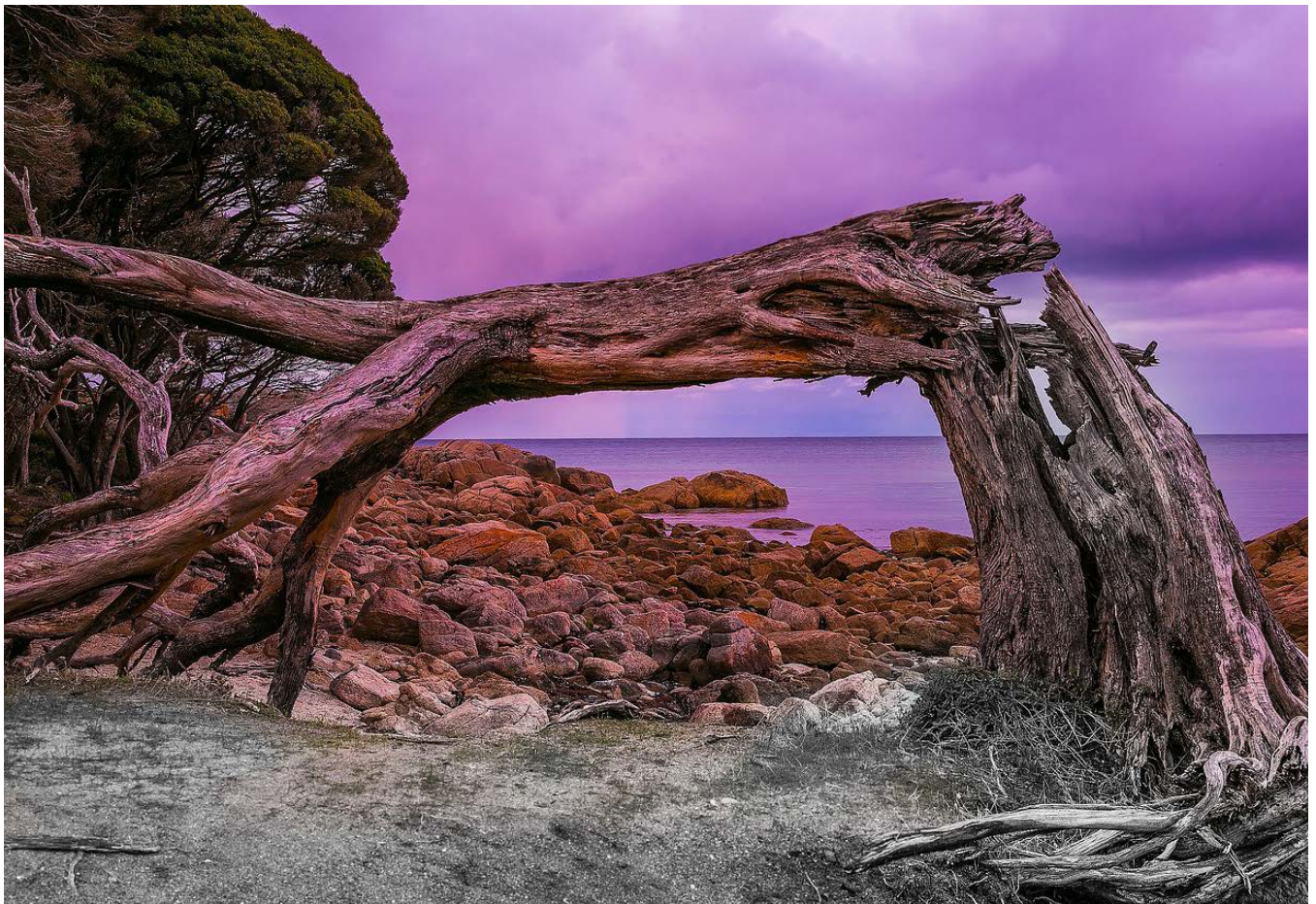
*Hoe pseudowetenschap het
kritisch denken de pas afsnijdt*

Stijn Van Severen

17

Skeptisch Nieuws

34

SCAM is niet onschuldig

Marleen Finoulst

Alternatieve geneeswijzen hebben een aura van veilig en natuurlijk. Dat is een grote misvatting. Professor Edzard Ernst waarschuwt op het jaarlijks congres van de Nederlandse Vereniging tegen de Kwakzalverij dat de wetenschappelijke wereld te weinig interesse toont in de directe en indirecte risico's van niet-conventionele therapieën.

Op het jaarlijkse congres van de Nederlandse Vereniging tegen de Kwakzalverij, op 4 oktober in Utrecht, sprak professor emeritus Edzard Ernst, erelid van SKEPP, over de gevaren van niet-conventionele therapieën en de schade die ze veroorzaken. Ernst vermijdt zoveel mogelijk de term alternatieve geneeswijzen. 'Als een therapie niet werkt, dan kan ze nooit een alternatief zijn voor een bestaande therapie', redeneert hij, 'En in het geval dat ze wel een werking heeft, hoort ze bij de evidence-based medicine.' Zijn voorstel is om SCAM te gebruiken, wat staat voor 'so-called alternative medicine'. SCAM is divers, maar heeft een aantal kenmerken gemeen: de therapie is onbewezen, populair, heeft het aura 'natuurlijk en veilig' te zijn, heeft heel wat aanhangers – ook onder celebrities – en het is een miljardenindustrie.

Professor Ernst focust in zijn lezing op de directe en indirecte risico's van SCAM.

Edzard Ernst: 'Zelfs onzin heeft een overtreffende trap. Hoe onwetender de SCAM-therapeut, hoe groter het risico voor zijn patiënt.'

Doodgeprik met acupunctuur

'De effecten van SCAM worden niet opgevolgd; ongewenste nevenwerkingen worden nergens geregistreerd,' klinkt het. Om aan die lacune tegemoet te komen, organiseerde de Universiteit van Exeter onder leiding van Ernst in de jaren 90 een bevraging bij 4.000 Britse SCAM-gebruikers over hun ervaren nevenwerkingen. 'Bijna 16% had ongewenste effecten ervaren bij manipulatie van de wervelkolom, 12,5% bij acupunctuur, 10% bij homeopathie en 7,6% bij kruidengeneeskunde.' Het onderzoek was destijds ophefmakend en

haalde zelfs het vakblad Nature (Nature 1996;381:361). Daaropvolgend had een ander medisch vakblad, de British Journal of General Practice, in 2011 aandacht voor een onderzoek naar dodelijke slachtoffers als gevolg van SCAM (Br J Gen Pract 2011;61:404-405). In dit overzichtsonderzoek staan meer dan honderd dodelijke slachtoffers door spinale manipulatie van de wervelkolom beschreven, meer dan duizend door kruidengeneeskunde en meer dan honderd door acupunctuur. 'Ja, je kan overlijden door acupunctuur,' vertelt professor Ernst. 'Zo ligt één bepaald acupunctuurpunt net onder het sleutelbeen dicht bij de long, bij magere mensen zelfs op amper

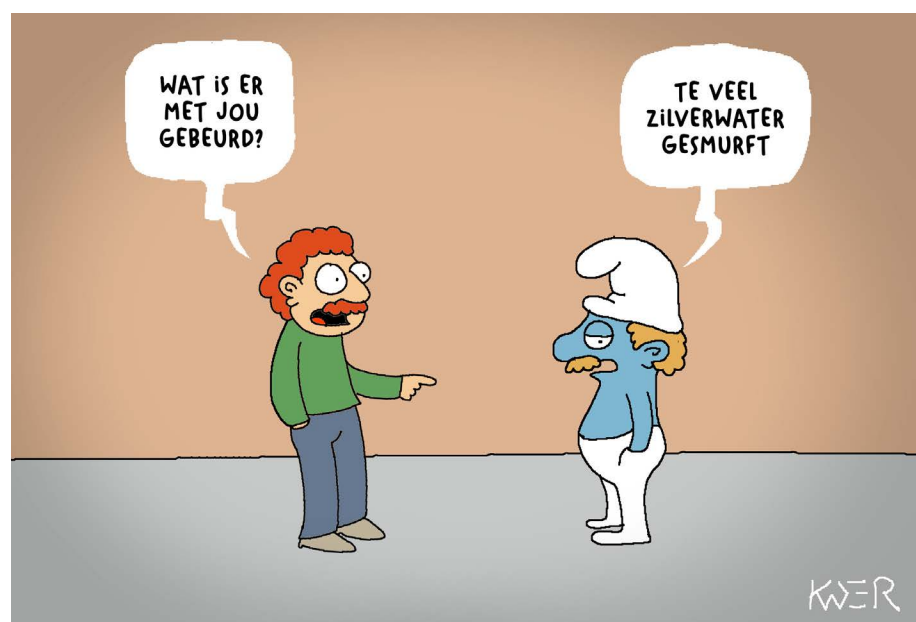
‘Als een therapie niet werkt, dan kan ze nooit een alternatief zijn voor een bestaande therapie.’

één centimeter. De prik, die vaak bilateraal gegeven wordt, kan beide longen doen samenklappen of doen vollopen met bloed, met overlijden tot gevolg. Een ander gevaarlijk punt ligt op het borstbeen zelf. Sommige mensen hebben van nature een holte in het borstbeen zonder dit te weten. Prikt de acupuncturist in die holte, dan gaat de naald naar het hart en ook dat overleef je niet.’ Minder verrassend zijn de overlijdens als gevolg van manipulatie van de wervelkolom. ‘Als de nek ‘gekraakt’ wordt, bijvoorbeeld door een snelle beweging door de therapeut, kan de halsslagader scheuren waardoor je een beroerte krijgt die fataal kan zijn. Door de manipulatie kunnen over de hele wervelkolom wervels verschuiven en zenuwen worden geplet of gescheurd. Soms ontstaat een hernia.’

Smurf

De kruidengeneeskunde heeft nog de meeste doden op haar conto. Planten kunnen toxische componenten bevatten of ze kunnen interfereren met een bestaande behandeling, bijvoorbeeld kankermedicijnen tegenwerken. In de vroege jaren ‘90 namen veel vrouwen in België Chinese afslankkruiden. De plant bleek een sterk gif te bevatten en meer dan honderd mensen liepen ernstige nierschade op. Meerdere daarvan overleden aan de gevolgen ervan. Er bestaan ook zogenaamde natuurproducten die niets met planten te maken hebben. Colloïdaal zilver bijvoorbeeld, dat tijdens de coronapandemie een kleine revival kende. Deze zogenaamde natuurlijke remedie tegen schadelijke microben werd in het begin van de vorige eeuw – voor

de intrede van antibiotica – gebruikt tegen infecties. Colloïdaal zilver kun je bekomen door elektrische stroom te sturen door een bak gedestilleerd water waarin staven zilver liggen. Op die manier krijg je een oplossing van zilverbolmculen in water (zil-verwater), die dan verder verdund wordt. Deze oplossing wordt vervolgens verkocht als natuurproduct. Langdurig gebruik van zilverwater heeft echter zilververgiftiging als belangrijk nadeel. Wie te veel zilver inneemt, krijgt een asgrauwe blauwige verkleuring van de huid die niet meer verdwijnt. Je wordt een soort smurf. Ook nier- en zenuwaantasting zijn gerapporteerd.

‘Veertig procent van de homeopaten raadde de vaccinatie af.’

The cupping experience

Een andere bizarre therapie, volop gepromoot door de Amerikaanse celebrity Gwyneth Paltrow, is cupping. Bij deze oude behandeltechniek worden glazen of kunststoffen cups (kopjes) vacuüm op de huid geplaatst, meestal op de rug. Ze trekken het weefsel omhoog en zouden op die manier de doorbloeding stimuleren en spierspanningen losmaken. Er bestaat een droge en een natte variant; bij de natte cupping wordt eerst olie op de huid aangebracht. Huidirritatie, huidinfecties en abscesvorming zijn mogelijke complicaties. Er is een melding van een 35jarige man die een ernstige bacteriële weefselinfectie opliep door cupping. Hij overleed. Een andere persoon overleed na hartfalen, omdat de cupping het bloed naar de oppervlakte zoog, waardoor de bloedsomloop verstoord werd. Dergelijke gevallen komen niet altijd aan het licht. Integendeel. Edzard Ernst: ‘Er is geen enkele controle. We kijken bijna zeker naar het topje van de ijsberg.’

Onzin in gradaties

Edzard Ernst bracht ook de talloze indirecte risico's van SCAM in kaart. Volgens hem zijn ze nog belangrijker en gevaarlijker. 'Indirecte risico's van SCAM kunnen worden onderverdeeld in acht categorieën: incompetente therapeuten, inefficiënte behandelingen, het ontmoeden van effectieve conventionele therapieën, incorrecte diagnostiek, het schaden van ethische waarden, geldverspilling, schade aan het milieu en het ondermijnen van wetenschap en kritisch denken.' In zijn lezing beschrijft Ernst casussen bij elke categorie. Als voorbeeld van een incompetente therapeut verwijst hij naar het verhaal van een Duitse Heilpraktiker die siliconenolie in de penis en teelballen van zijn patiënt injecteerde, waarna de man schielijk overleed. Wat de man bezieldde om dat te doen, is niet geweten. Olie op basis van siliconen werd vroeger gebruikt als 'filler' in cosmetische toepassingen, maar is ondertussen verboden omwille van het risico op ernstige ontstekingsreacties. Een schoolvoorbeeld van een inefficiënte behandeling, de tweede categorie, is 'homeopathische insuline'. 'Als een diabetes type 1-patiënt dit gebruikt in plaats van echte insuline, is overlijden onvermijdelijk. Homeopathische producten mogen dan onschuldig lijken, homeopaten zelf kunnen zeer gevaarlijk zijn,' benadrukt Ernst. Op de website van de Vereniging Homeopathie staat dat homeopathie geen vervanging is voor de medische behandeling bij diabetes, maar wel een waardevolle aanvulling kan zijn. Homeopathische insuline gaat wel heel ver. Zelfs onzin heeft een overtreffende trap. Volgens Edzard Ernst bestaat er een omgekeerde relatie tussen de competentie van een SCAM-therapeut en de wijze waarop hij of zij klassieke geneeskunde misprijst: hoe onwetender zo'n therapeut, hoe groter het risico voor zijn patiënt.

Kijk eens diep in mijn ogen

Problematisch wordt het helemaal wanneer SCAM-therapeuten conventionele behandelingen afwijzen of patiënten ervan weghouden.

Ook Marleen Finoulst gaf een lezing op het jaarcongres van de Nederlandse Vereniging tegen de Kwakzalverij.

Edzard Ernst onderzocht hoe 104 homeopaten reageerden op de vraag van een moeder die ongerust was over het mazelenvaccin voor haar kind: was het wel een goed idee om het te laten vaccineren? De vraag werd gesteld via e-mail en de ongeruste moeder was in werkelijkheid een onderzoeker. Veertig procent van de homeopaten raadde de vaccinatie af. Slechts drie procent moedigde de vrouw aan haar kind wél te laten vaccineren. 'Dit onderzoek kostte me ei-na mijn job', vertelt Edzard Ernst. Een volgende categorie indirecte risico's is incorrecte diagnostiek. Er zijn naast SCAM-therapieën ook SCAM-diagnosen, die aandoeningen bijvoorbeeld aflezen in het regenboogvlies van het oog (iriscope) of je gezondheid evalueren op basis van de gevoeligheid van punten op de voetzolen (voetreflexologie). 'Dat kan leiden tot zowel vals-positieve als vals-negatieve diagnosen,' vertelt Ernst, 'De vals-negatieve diagnosen zijn de ergste. Stel, een patiënt komt met klachten van misselijkheid bij een chiropractor. Die vertelt haar dat de oorzaak ligt in een subluxatie van een wervel. Hij start een reeks behandelingen, waarbij de patiënt zich als gevolg van het placebo-effect eerst beter voelt. Ondertussen kan een diagnose kanker gemist worden en evolueren naar een ongeneeslijk stadium.' Nog zo iets: het aan zijn laars lappen van de medische ethiek. Van een therapeut wordt verwacht dat hij zijn patiënt correct informeert over de

therapie die hij voorstelt. Dat noemt men in jargon 'informed consent' en dat is een patiëntenrecht. 'Een homeopaat die zijn patiënt correct wil informeren, zou moeten stellen: "Ik weet niet hoe dit werkt, er is geen wetenschappelijk bewijs dat het werkt, er zijn andere effectieve behandelingen voor uw probleem, maar die ken ik niet"...' Vanzelfsprekend leidt SCAM ook tot geldverlies. Er zijn voorspellingen, schattingen en berekeningen over wat een land uitgeeft aan SCAM. De cijfers zijn hallucinant. In de Verenigde Staten worden miljarden dollars gespendeerd aan "body healing", "mind healing", kruiden enzovoort. SCAM schaadt ook het milieu. Niet alleen zeldzame planten worden opgeofferd, ook sommige dieren moeten eraan geloven. Neushoorns bijvoorbeeld voor hun hoorns, of tijgers voor hun botten. Ze zijn erg in trek bij sommige Chinese therapeuten. Tot slot ondermijnt SCAM het kritisch denken en ondermijnt ze de wetenschap. Zoals blijkt uit al het vorige.

Marleen Finoulst, arts en ondervoorzitter SKEPP

Drie ontmoetingen met nazidokter Sigmund Rascher

Edzard Ernst

partner en uiteindelijke echtgenote Nini Diehl was een voormalig secretaresse en mogelijk de maîtresse van de Reichsführer SS Heinrich Himmler.

Rascher werd zo aan Himmler voorgesteld, en de twee bedachten verschillende onderzoeksprojecten die uitgevoerd moesten worden onder gevangenen van het concentratiekamp Dachau. Al snel waren Raschers "connecties zo sterk dat vrijwel elke meerdere beefde van angst voor de intrigerende Rascher, die daardoor een enorme machtspositie bekleedde".

In een van Raschers experimenten werden gevangenen blootgesteld aan een luchtdruk die overeenkwam met grote hoogten. Het doel was om te bepalen hoe Duitse gevechtspiloten het beste konden overleven nadat ze waren neergeschoten. Zeventig tot tachtig gevangenen stierven. Rascher testte ook de effecten van vriestemperaturen op het lichaam en experimenteerde met verschillende methoden om het op te warmen. Het doel was om de overlevingskansen van zeelieden te verbeteren nadat hun schip was gezonken. Een ander project van Rascher onderzocht een preparaat op basis van pectine, Polygal, dat de bloedstolling zou bevorderen. Gevangenen werden gedwongen amputaties te ondergaan of raakten gewond door schoten. Rascher wilde bepalen of Polygal het daaropvolgende bloedverlies zou

We hebben allemaal geprofiteerd van de positieve invloed van een mentor of leraar. In mijn carrière heb ik in dit opzicht veel geluk gehad. Maar het is niet alleen positieve invloed die ons leven vormgeeft. Een zeer opmerkelijke impact op mijn werk kwam van de ontmoeting met een zeer onethische arts. Hoewel ik hem nooit persoonlijk heb ontmoet, ben ik de nazi-arts Sigmund Rascher drie keer indirect tegengekomen.

Onderkoeling

In de jaren tachtig werkte ik in een onderzoeksgebied dat de stromings-

eigenschappen van bloed bestudeert. Ik onderzocht onder andere de effecten van fysieke stimuli zoals warmte en koude op de bloedstroom¹. Tijdens deze activiteiten las ik wat anderen eerder hadden gepubliceerd. Dit leidde me uiteindelijk naar Raschers cynisch wrede experimenten waarbij gevangenen in het concentratiekamp Dachau werden blootgesteld aan extreme onderkoeling.

Reeds als student geneeskunde had Rascher zich aangesloten bij zowel de nazipartij, de nazi-stormtroepen (SA) als later bij de SS (Hitlers paramilitaire organisatie). Raschers

verminderen. Volgens Berger³ trok Rascher “buitengewone aandacht van de hoogste gezagsdragers van Duitsland. Zijn werk werd zelfs gerapporteerd aan Hitler, die tevreden was met de verslagen.”

Mijn schok over Raschers pseudowetenschap werd nog groter toen ik me realiseerde dat hij student was geweest aan dezelfde medische faculteit in München waar ik veertig jaar later had gestudeerd. Bovendien besefte ik dat mijn laboratorium zich in feite in het gebouw bevond waar Rascher had gewerkt.

Antroposofische kankertest

Enkele jaren later, midden jaren negentig, kruiste ik opnieuw het pad van Rascher, ditmaal in de context van mijn onderzoek naar zogenaamde alternatieve geneeswijzen.

Rascher was opgegroeid in de antroposofische traditie van Rudolf Steiner. Een goede vriend van hem, de chemicus Ehrenfried Pfeiffer, had gewerkt aan een vreemde diagnostische methode met behulp van koperchloride-kristallisatie van bloed⁴ (Pfeiffer en Miley 1939). En zo gebeurde het dat deze kristallisatie het onderwerp werd van Raschers proefschrift⁵. Hij testte eerst de kristallisatie voor het identificeren van zwangerschappen en later voor het opsporen van kanker in een vroeg stadium.

Voor koperchloride-kristallisatie wordt een druppel bloed opgelost in water. Het resulterende hemolysaat wordt vervolgens toegevoegd aan een koperchloride-oplossing en gedroogd. Daarop ontwikkelen

zich macroscopische patronen die visueel worden beoordeeld op de aanwezigheid van structuren zoals transversale, stervormige of holle formaties, die kanker, ontstekingen, goedaardige tumoren of andere ziekten zouden moeten aantonen. Bovendien wordt beweerd dat structuren die op organen lijken de locatie van de ziekte aangeven⁶. De kristallisatie kan ruim geïnterpreteerd worden en is daarom geen betrouwbare methode; desalniettemin wordt deze nog steeds gebruikt door sommige antroposofische of homeopathische therapeuten.

Met zijn eerste proefschrift over koperchloride-kristallisatie had Rascher verrassend positieve en hoogstwaarschijnlijk vervalste resultaten verkregen. Met de hulp van Nini Diehl kregen deze bevindingen de aandacht en steun van Himmler. Als fervent aanhanger

Rascher en zijn vrouw stalen baby's en deden alsof ze van hen waren.

van het occulte, van pseudowetenschap en alternatieve geneeswijzen, raakte Himmler gefascineerd door Raschers benadering⁷. Hij gaf daarbij Rascher toestemming om de bovengenoemde reeks experimenten te starten in het concentratiekamp Dachau, waar in 1941 een volledige onderzoekseenheid voor hem werd opgericht. Deze herbergde zowel Raschers afdeling als laboratoria waar andere projecten geconcentreerd waren op alternatieve geneeswijzen⁸.

Raschers toevluchtsoord en einde

De derde keer dat ik Rascher indirect tegenkwam, was toen ik eindelijk zijn biografie ging lezen⁹. Toen realiseerde ik me dat Rascher ooit zijn toevlucht had gezocht in mijn geboorteplaats, Bad Tölz in Beieren. Hij woonde in München, vanwaar hij regelmatig naar het nabije Dachau pendelde. Maar toen de geallieerde bommenwerpers tijdens de laatste jaren van het Derde Rijk het leven in München onveilig hadden gemaakt, verhuisden Rascher en zijn familie naar het zuiden en huurden een huis in een buitenwijk van Bad Tölz. Als jongen kende ik zijn verblijf op de buiten goed, maar had ik geen idee wie er ooit gewoond had.

Raschers dood was net zo drama-

‘Als fervent aanhanger van het occulte, van pseudowetenschap en alternatieve geneeswijzen, raakte Himmler gefascineerd door Raschers benadering.’

tisch als zijn leven. Tegen het einde van het Derde Rijk verloor hij Himmlers steun en werd hij gevangengezet voor een reeks misdrijven. Hij en zijn vrouw hadden baby's gestolen en deden alsof ze van hen waren. Om het nog erger te maken, had Rascher ook onderzoeksgegevens vervalst en onderzoeksgelden misbruikt voor eigen gewin¹⁰.

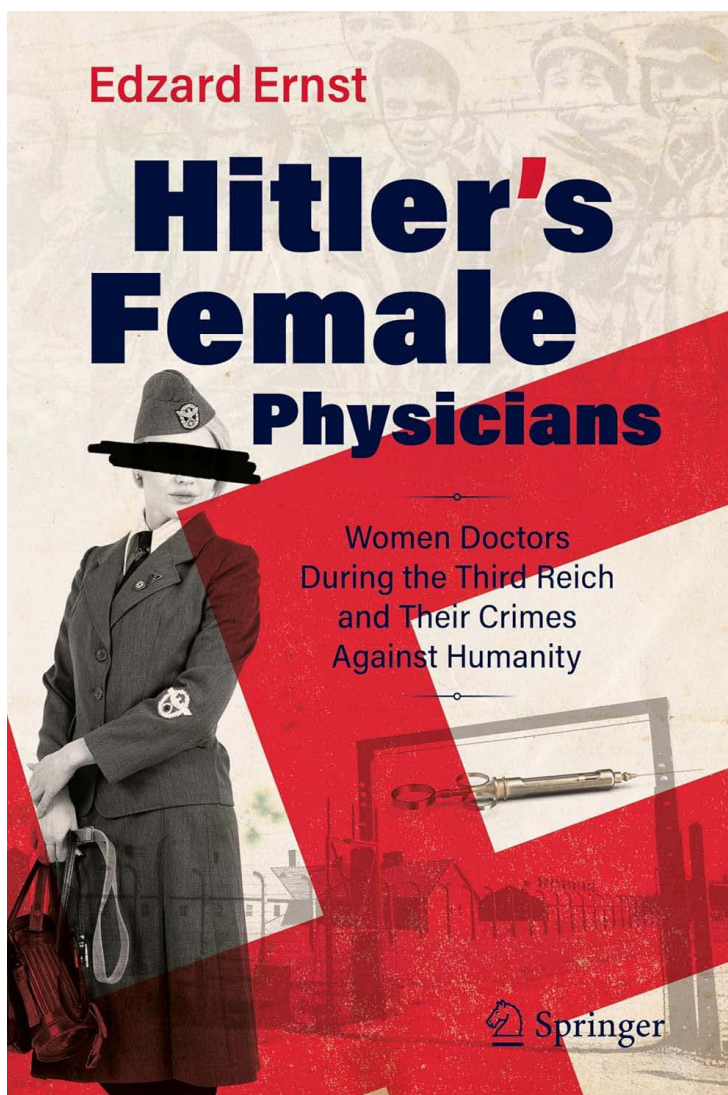
Himmler liet Rascher daarom zonder vorm van proces gevangenzetten. Uiteindelijk werd hij teruggevoerd naar de plek van zijn ergste wreedheden, het concentratiekamp Dachau. Enkele dagen voor de bevrijding van het kamp door de Amerikaanse troepen werd hij geexecuteerd op rechtstreeks bevel van Himmler, die er kennelijk op gebrand was het bewijsmateriaal te vernietigen over de vele projecten van onethisch pseudo-onderzoek die hij zo enthousiast had gesteund.

‘Om het nog erger te maken, had Rascher ook onderzoeksgegevens vervalst en onderzoeksgelden misbruikt voor eigen gewin.’

Zoals hierboven vermeld, hadden Rascher en zijn daden een diepgaande invloed op mijn leven¹¹. De door nazi-artsen begane wreedheden maakten (en maken nog steeds) deel uit van mijn onderzoek. Het meest recente resultaat van deze onderzoeken is mijn boek over Hitlers vrouwelijke artsen: *Hitler's Female Physicians. Women Doctors during the Third Reich and Their Crimes against Humanity* (2025, Berlijn, Springer).

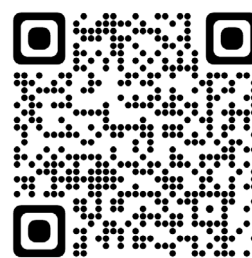
Vertaling Tim Trachet. Dit artikel verscheen oorspronkelijk in de Skeptical Inquirer van september/oktober 2025.

Vertaling door Tim Trachet

De wreedheden van nazi-artsen laten Edzard Ernst niet los.

Op zoek naar bronnen en verwijzingen?
U kan ze voor het hele
magazine hier terugvinden:
[https://skepp.be/kritisch-denken/
magazine-2025-04-bronnen](https://skepp.be/kritisch-denken/magazine-2025-04-bronnen)

**Edzard Ernst, professor emeritus
aan de universiteit van Exeter
(VK) en erelid van SKEPP.**

Kabouters en de Kerk

De sage als wapen ter verdediging van het geloof in 't Daghet in den Oosten

Michael Gijbels

Vlaming van honderd tot tweehonderd jaar geleden. Top maakte echter nog een diepere observatie. Hoewel het boerenleven een constante is in de sagen, met allerlei verhalen over bespookte stallen en behekste boter, waren de sagen vooral doordrenkt met een thema dat de Vlaming niet enkel fysiek, maar ook spiritueel bezighield: het katholieke geloof.

Het vaak voorkomen van een breed gamma aan religieuze elementen in de bestaande sagencollecties toont hoe belangrijk het geloof was voor de Vlaming in de negentiende en het merendeel van de twintigste eeuw. Voor elke kwelling bestond een bovennatuurlijke oorzaak, maar ook een bovennatuurlijke oplossing, te vinden in de Kerk en haar dienaars. Ziektes, stervend vee en schreeuwende kinderen zouden volgens de Vlaamse sagen allemaal de foul play van een heks veronderstellen, maar gelukkig was er in elk dorp een machtige priester aanwezig die met Bijbel en wijwater in de hand de heks kon verdrijven, de ziekte kon genezen en het kind opnieuw rustig kon maken. Op de boer en heks na is de priester wellicht het meest voorkomende personage in de Vlaamse sagen. Voor zowat alles wordt hij opgeroepen: om een dwaallicht² te komen dopen, een weerwolvenvel te verbranden, een toverboek af te nemen en nog vele andere zaken waartegen de Vlaming niet opgewassen bleek.

Dat de priester een grote invloed uitoefende op het dagelijks leven van de Vlaming in de negentiende en twintigste eeuw behoeft geen verdere uitleg. Wat tot nog toe onbesproken is gebleven, is hoe de geestelijken een opvallend wapen, de sagen, inzetten om hun positie binnen de samenleving te versterken en het geloof te verdedigen tegen zij die de invloed ervan wilden afzwakken¹.

Ondanks vlijtig onderzoek van talloze studenten aan de KU Leuven doorheen de twintigste eeuw blijven de sagen, traditionele volks- en grietverhalen over spoken, geesten en

kabouters verteld rond de haard in de negentiende en twintigste eeuw, een ondergewaardeerd maar uiterst belangrijk hulpmiddel om de tijdsgeest en culturele geschiedenis van de Vlaamse burgers te onderzoeken. Toen Stefaan Top, wellicht één van de belangrijkste volkskundigen van België, in zijn sagenonderzoek *Op Verhaal Komen* de sagen beschreef als een spiegel van het landelijke, Vlaamse leven, sloeg hij dan ook de nagel op de kop. Het is in de sagen dat cultuurhistorici een reflectie vinden van de dagelijkse arbeid, de dagelijkse angsten, het interieur, spel, tijdverdrijf, talrijke aspecten die centraal stonden in het leven van de

Gedeeltelijk titelblad van 't Daghet in den Oosten uit de dertigste jaargang (1914)

Verschillende onderzoekers, waaronder studenten aan de KU Leuven, die onder begeleiding van de volkskundige grootmeester K.C. Peeters in heel Vlaanderen sagen gingen optekenen, kwamen tot de conclusie dat het volk simpelweg dat wat zij belangrijk vond verwerkte in haar verhalen. Fernand Beckers, die Zuid-Limburg bekeek, sprak specifiek van een “traditievast volk” dat zijn “eigen aard en zeden”, inclusief religie, bewaarde in de sagen, wat overeenkomt met historicus Jean Delumeau's concept van de ‘volksreligie’, een religie beleefd door burgers op een volledig eigen manier, afwijkend van de top-down instructies over geloofsbeleving door

nog explicieter het onderzoek naar de “onwetendheid, achterlijkheid en domheden van de volksmensen”, wat hun afkeer tegenover sagen en de volkskundige discipline in het algemeen toont. Recent onderzoek insinueert echter dat sommige leden van deze kerkelijke elite misschien toch niet zo afwezig waren in de volkskunde als eerst gedacht werd, en sommige academici beweren zelfs dat zij sagen expliciet naar hun hand zetten.

Om te begrijpen in hoeverre priesters hun stempel drukten op zowel het proces van sagenvorming als op de volkskundige discipline in de negentiende en twintigste eeuw, is het

Polydoor Daniëls (1845-1944), het “legendarisch pastoorke van Loksbergen” August Cuppens (1862-1924) en de Genkenaar Jan Mathijs Winters (1864-1935), begeleid door de West-Vlaamse priester-dichter Guido Gezelle (1830-1899), waren van mening dat leken niet geïnteresseerd waren in cultuur en dat ze als dusdanig niet betrokken dienden te worden in het blad. In de dertig jaargangen van het taal- en volkskundige tijdschrift, als dusdanig exclusief opgesteld en bemand door geestelijken, zijn talrijke sagen te vinden, alsook andere artikels die tonen hoe de Limburgse clerus volkskunde inzette als wapen in de politieke en ideologische strijd die op dat punt in België woedde. Op basis van deze artikels gaan we na of er mogelijk sprake was van priesterlijke interventie in de sagenvorming, welke specifieke technieken de priesters gebruikten, en we onderzoeken ook de culturele stroming waarvan het blad een verlengde vormde.

Het slagveld van de ‘waarheid’

Het stichten van 't Daghet dient besproken te worden samen met de bredere culturele context waarin het blad het levenslicht zag, aangezien de context veel van de populaire technieken en tendensen binnen het blad verklaart. Het tijdschrift werd gesticht in de jaren 1880, een periode die door historici Guy Vanthemsche en Roger De Peuter bestempeld werd als zijnde sterk gekenmerkt door een maatschappelijke en ideologische ‘oorlog’ in België, meer specifiek de strijd tussen de Kerk, die op dat punt nog groten-deels het politieke speelveld domineerde, en het aanzienlijk in macht groeiende liberalisme. De twee par-

‘Hoewel het boerenleven een constante is (...), waren de sagen vooral door-drenkt met een thema dat de Vlaming niet enkel fysiek, maar ook spiritueel bezighield: het katholieke geloof.’

instituties zoals de Kerk. Het verschijnen van de priester in de sagen als een soort magiër die de wind kan doen keren en vuurmannen³ kan bedaren zou volgens de studenten een product zijn van zulk een tendens, het verdedigen en beleven van de religieuze waarden en hun ontzag voor de priester via een verhaalgenre traditioneel niet gehanteerd door de kerkelijke elite. Verschillende studenten kregen tijdens hun onderzoek te maken met priesters die uiterst afwijzend tegenover folklore en de volkskundige discipline stonden, en deze dan ook beschreven als ongeorganiseerde boerenkunde, of

noodzakelijk om de bestaande bronnen opnieuw vast te nemen, maar deze te bekijken vanuit een andere ooghoek. In Belgisch Limburg, het onderzoeksgebied gekozen voor dit artikel, betreft het één van de belangrijkste en vroegste volkskundige tijdschriften die de provincie rijk was, 't Daghet in den Oosten, dat liep van het jaar 1885 tot 1914. De waarde van het magazine in de context van dit onderzoek ligt bij de stichters en auteurs van het blad, die vrijwel allemaal een geestelijke functie bekleedden. De eerste oprichters, de vier priesters Jacob Lenaerts (1862-1913) uit Zonhoven, de Diestenaar

tijen stonden in sterk contrast met elkaar omwille van hun meningen betreffende de dominantie van de Kerk in de samenleving. De liberale actoren streden voor een volledige scheiding van Kerk en staat, terwijl de katholieke partijen hier logischerwijs hard tegenin gingen. De kwestie beperkte zich allesbehalve tot de vier muren van het parlement. Kerkhoven, liefdadigheidsorganisaties, het onderwijs, allerlei culturele en sociale instellingen voelden de druk van de politieke twist en werden meegesleurd in de strijd, vaak als middel voor zowel de katholieken als de liberalen om elkander te bestrijden. Kerkhoven beheerd door de Kerk weigerden een waardige begrafenis aan niet-katholieken terwijl regering-De Decker met de kloosterwet van 1857 ook het beheer van liefdadigheidsorganisaties volledig aan de kloosters wilde overlaten, wat tot grootschalige rellen leidde. De liberalen verzetten zich ook hevig tegen de dominantie van de Kerk in het onderwijs, vrezend dat, volgens De Peuter en Vanthemsche, “de religie de geesten van kinderen en studenten” zou blijven vormen.

Ook de volkskunde zou volgens historicus Jonas Van Mulder uiteindelijk ingeroepen worden als soldaat in de strijd. Liberale academici stichten hun eigen volkskundige magazines, waaronder het invloedrijke *Volkskunde*, dat vooral in de figuur van Alfons De Cock een prominent, antiklerikaal volkskundige vond. De Cock schreef onder andere enkele zeer kritische artikels over katholieke volkstradities, die hij bestempelde als een uitbuiting van de lagere klassen en goede gelovigen door de Kerk. Een reactie bleef niet lang uit.

‘Toen de religie van de Germanen versmolt met die van de christelijke missionarissen, ontstond naar de mening van de Daghet-priesters de Vlaamse identiteit die zij tot in de twintigste eeuw kenden, en de belangrijke aspecten van deze cultuur, katholieke godsdienst en Germaanse overblijfselen, waren volgens hen beiden terug te vinden in de sagen.’

Om de nieuwe bedreiging, komende vanuit de volkskundige discipline, te bestrijden, voelden katholieke academici zich geroepen om zich ook naar de loopgrachten van de volkskunde te begeven. Hier streden de twee partijen, de katholieken en liberalen, volgens Van Mulder over wie de “echte”, meest wetenschappelijke methode hanteerde. In Vlaanderen was het vooral de West-Vlaamse letterkundige grootmeester Guido Gezelle die de spilfiguur van deze katholieke volkskundige beweging vormde, onder andere met zijn volkskundige tijdschrift *’t Jaer 30* (1864-1870), maar ook *’t Daghet in den Oosten*, waar Gezelle diende als een invloedrijk medestichter die door de andere stichters als het ware genoemd werd als de “peter” van het blaadje.

Dat *’t Daghet* net zoals *’t Jaer 30* een bijna militante, sterk antiliberalistische houding aan zou nemen, is dan ook vanzelfsprekend. Werken van liberale en socialistische auteurs zoals activist Steven Prenau werden genadeloos afgebroken in de rubriek

‘Limburgse letterkunde’, terwijl verschillende artikels het doel van het blad verwoordden als het verdedigen van het christendom tegen de liberale “azijndrinkers” en “broodprofeten”, alsook de “parijsche zondvloed”, waarmee zij wellicht doelden op het Franstalige Wallonië, dat zij als de origine van al het antiklerikale denken zagen. In het artikel ‘Vlaamsche Ziel’, geschreven door pater Adjutus Drieghe, wordt er dan ook uitvoerig en vijandig gesproken over de “Fransche minnezangers” en de gebrekkige antikatholieke moraal van hun Waalse zuiderburen, terwijl het Vlaamse volk bejubeld wordt voor het feit dat zij, ondanks dat de Franstaligen het hen zo kwalijk nemen, zich niet schamen om Vlaams en christelijk te zijn. *’t Daghet* werd met andere woorden uitdrukkelijk gesticht om via cultuurflamingante taal- en volkskundige artikels, geschreven bijna uitsluitend door priesters, kanunniken en paters, de groeiende golf van het liberalisme te bestrijden. Wellicht de meest opvallende en interessante manier waarop zij sagen gebruikten voor deze

De Germaanse Wilde Jacht, afgebeeld in een werk van de Noorse schilder Peter Nicolai Arbo (1872)

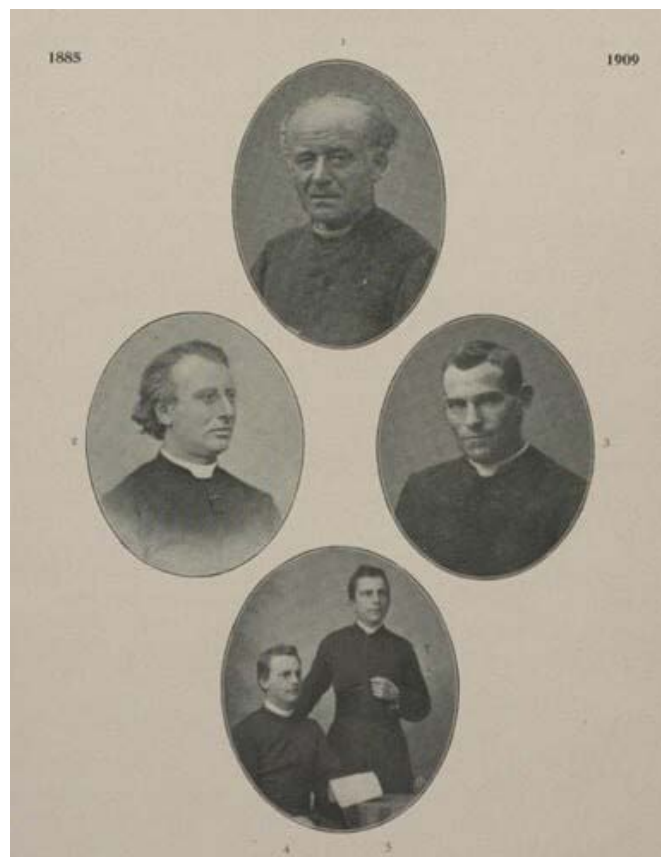
Afbeelding uit Jacob Lenaerts' *De Verdwijning der Alvermannen*. Zang 11 van dit werk, 'Het kruis', verhaalt hoe de alvermannen en andere duistere wezens uit Limburg verjaagd werden door het christendom.

doeleinden, is door het propageren van zogezegde survivals.

Het volkskundige concept van survival komt overeen met één van K.C. Peeters' "richtingen", theorieën die het ontstaan van sagen kunnen verklaren. Meer specifiek valt survival samen met de "mythologische richting", die veronderstelt dat bepaalde elementen uit pre-christelijke mythologieën zowel de kerstening als de maatschappelijke hervormingen doorheen de eeuwen overleefden en vervolgens zijn terug te vinden in de traditionele volksverhalen. Volgens de Daghet-priesters bood dit een verklaring voor de menige gelijkenissen tussen de Limburgse sagen en de Germaanse mythologie, zoals de kabouters die in beide voorkomen, als dwergen in de Germaanse mythologie en alvermannen in de Limburgse sagen, en het verschijnen van aartsengel Michaël als aanvoerder van de Wilde Jacht van de Germaanse oppergod Wodan. Het idee van zulke overblijfselen van pre-christelijke mythologieën, oftewel survivals, wordt nog steeds gepropageerd door bijvoorbeeld cultuuronderzoekers Eddy Valgaerts en Luk Machiels in hun werk *De Keltische Erfenis: Riten en Symbolen in het Volksgeloof*, maar anderen, zoals Stefaan Top en de Britse historicus Ronald Hutton, stellen dat er helemaal geen sprake is van survival. Volgens hen is het 'zien' van overblijfselen uit pre-christelijke culturen een bewuste techniek, gehanteerd door conservatieve volkskundigen van over heel Europa in de negentiende en twintigste eeuw, om zogezegde continuïteit aan te tonen tussen het verleden en het heden. Het doel? Een definitieve, nationale identiteit opstellen, en deze legitimeren door te beweren dat ze

al eeuwenlang bestond, aangetoond door de vermeende gelijkenissen tussen 'moderne' volksverhalen en eeuwenoude mythes. Hutton wees naar de Duitse romantiek, met vertegenwoordigers als folklorist Wilhelm Mannhardt, als patient zero van deze beweging. Oeroude Europese culturen en religies werden vergeleken met de negentiende-eeuwse Duitse/Pruisische cultuur vanuit een nationalistisch verlangen om een zogezegd pure, grootse en onveranderde nationale identiteit te scheppen die, zogezegd aangetoond door de gelijkenissen tussen oude mythologie en 'moderne' sagen, eeuwenlang hetzelfde was gebleven.

Uit een analyse van 't Daghet blijkt dat dit nationalistische narratief, volgens Hutton zeer populair bij Europese conservatieve volkskundigen van Duitsland tot Groot-Brittannië, zich ook in Vlaanderen voordeed. Verschillende artikels wijdden zich volledig aan het aantonen van survivals van de Germaanse mythologie, die volgens de Daghet-priesters nog steeds welig tierden in de Limburgse sagen en legenden. Volgens medestichter Jacob Lenaerts in zijn artikel 'Ste Gertrudis' was het begeleiden van de ziel door de heilige Gertrudis bijvoorbeeld een overblijfsel van de Germaanse Walkuren, die de zielen van overleden krijgers naar Walhalla brengen. Heksen, zo

De stichters en hoofdauteurs van het blad: Guido Gezelle (1), Polydoor Daniëls (2), Jan Mathijs Winters (3), Jacob Lenaerts (4) en August Cuppens (5). Uit de 26ste jaargang van 't Daghet (1910)

De Nederlandse historicus Peter Raedts, die aantoonde hoe de “christelijke middeleeuwen” een constructie uit de 19de eeuw vormen.

zei de anonieme auteur van ‘Wangeloof – Hekserijen’, zijn de afstammelingen van Germaanse priesters. Polydoor Daniëls beweerde in zijn ‘Limburgsch Oud Wangeloof – De Kabouters’ dat verhalen over deze compacte wezens een direct overblijfsel zouden zijn van de mythologie uit de “Frankische” tijd, en zowel Daniëls als Lenaerts in zijn folkloristische werk *De Verdwijning der Alvermannekens* linken het verdwijnen van de heidense alvermannen uit Limburg aan de kerstening, specifiek de komst van missionarissen, die de Limburgers bekeerden en de kabouters verjoegen. Het blad zit vol met zulke verwijzingen naar wat de Daghet-priesters als overlevingen van een Germaans verleden in de sagen van het Limburgse heden zagen, en volgens Stefaan Top deinsden de flamingante volkskundigen er absoluut niet voor terug om bij gebrek aan materiaal waarmee zij hun doel konden bereiken, bestaande verhalen aan te passen of gewoonweg nieuwe, functionalistische sagen te verzinnen. Uit het onderzoek van Joris Gerits, die de connectie tussen de Vlaamse

Beweging en de heemkunde in Belgisch Limburg nader bekeek, werd duidelijk dat ‘t Daghet zich actief inzette voor de Vlaamse zaak en een flamingante trots wilde inboezemen bij de Limburgse bevolking. Volgens Stefaan Top maakte hun streven naar het zoeken van survivals, en dus het aantonen van een continuïteit tussen verleden en heden om een pure, onveranderde Vlaamse identiteit te scheppen, deel uit van dit onderliggende, flamingante doel.

Een gotisch front verschuilt staal en gietijzer

Deze theorie roept echter vragen op. Waarom zou een sterk katholiek blad als ‘t Daghet, zelfs indien het hiermee de Vlaamse zaak hielp, de aandacht vestigen op het zogezegd voortleven van ‘heidense’ elementen in de Limburgse sagen van de negentiende en twintigste eeuw, en deze verhalen dan ook nog eens opnemen en verspreiden in hun blad? Het antwoord is te vinden in het artikel ‘De christelijke middeleeuwen

als mythe: Ontstaan en gebruik van een constructie uit de negentiende eeuw’ van mediëvist Peter Raedts, gepubliceerd in het Tijdschrift voor Theologie in 1990. Hoewel de theorieën van Gerits, Top en Ronald Hutton vooral tonen hoe de priesters mogelijk volkskunde gebruikten voor hun Vlaams-nationalistische en anti-Franse doeleinden, biedt het onderzoek van Raedts een interessante kijk op waarom katholieke volkskundigen mogelijk een voordeel zagen in het leggen van verbanden tussen een heidens verleden en een katholiek heden.

Raedts sprak in zijn artikel over het concept van ‘ontworteling’, de vervreemding waarmee de negentiende-eeuwse mens geconfronteerd werd als gevolg van de snel moderniserende samenleving. Waar voor ongeveer de jaren 1850 het leven van de Europeaan, en dus ook de Limburger, zich grotendeels afspeelde binnen het eigen dorp, waar iedereen elkaar kende en de Kerk het openbare leven grotendeels controleerde, zorgden enkele technologische vernieuwingen ervoor dat de horizon plots open bloeide. Raedts vermeldde vooral de trein en telegraaf als katalysatoren voor de groeiende communicatie en vergroten de schaal van de negentiende-eeuwse burger, met als gevolg dat het lappendeken aan kleine, stedelijke en regionale culturen stilaan verdween en uniform werd, verenigd tot één, grote nationale cultuur. De burger werd in feite losgerukt uit zijn vertrouwde omgeving. Om de verwarring, door Raedts de ‘ontworteling’ genoemd, als resultaat van deze culturele veranderingen op te vangen, werd nationalisme, inclusief de nationale identiteit, gepositioneerd als het nieuwe zingevingssysteem. Voor de Kerk, die voor het midden van de negentiende eeuw overwegend de plak zwaaide in de kleine, grotendeels geïsoleerde gemeenschappen, bracht dit een nieuwe uitdaging met zich mee. Zowel de schaalvergroting als de opkomende liberale golf bedreigde immers de kerkelijke dominantie, maar ook voor deze kwestie bood een connectie tussen heden en verleden een oplossing, aangezien de Kerk hiermee zichzelf kon positioneren als een integraal deel van de nieuwgevormde, nationale iden-

titeit. Dit, zo stelde Raedts, deden katholieke historici door terug te grijpen naar een periode uit het verleden waarin het christendom domineerde, om zo te beargumenteren dat het geloof altijd al een integraal deel van de nationale identiteit was, of dat de maatschappij moest terugkeren naar de sterk katholieke waarden van de geschiedkundige periode.

Een analyse van 't Daghet toont dat deze techniek sterk verweven was met het Vlaams-nationalistische streven van het blad. Doorheen de jaargangen van het blad probeerden de Daghet-priesters de nieuwe, Vlaams-nationalistische identiteit geregeld te positioneren als een katholieke identiteit en om de waarden van het katholicisme te doen herleven. Raedts onderzocht vooral historici, en deze historische benadering van de katholieke-nationalistische kwestie is zeker aanwezig in het blad. De eerder vermeldde Adjutus Drieghe beweerde bijvoorbeeld dat wat de negentiende- en twintigste-

eeuwse Vlaming kende als de 'echte' Vlaamse identiteit, ontstaan was tijdens de eerste kerstening van de Germanen. De stelling dat het Vlaamse volk "van den oorsprong onzer geschiedenis" het christendom al intens omarmd had, is een perfect voorbeeld van wat Raedts beschrijft. De Daghet-priesters refereerden hier doelbewust naar een geschiedkundige gebeurtenis of periode, de kerstening, en beweerden dat de cultuur die zij kenden niet enkel in deze periode ontstaan was, maar sindsdien ook nog eens volledig onveranderd was gebleven, dit alles om de nieuwe nationale identiteit voor te stellen als een intrinsiek katholieke identiteit. Dit, zo stelden zij, was waarom er zoveel gelijkenissen bestonden tussen de Limburgse sagen en legenden van de negentiende en twintigste eeuw, en de Germaanse natuurgodsdienst. Toen de religie van de Germanen versmolt met die van de christelijke missionarissen, ontstond naar de mening van de Daghet-priesters de Vlaamse identiteit die zij tot in

de twintigste eeuw kenden, en de belangrijke aspecten van deze cultuur, katholieke godsdienst en Germaanse overblijfselen, waren volgens hen beiden terug te vinden in de sagen. Met andere woorden, de auteurs propageerden het katholicisme via het gebruik van invented traditions. Ook al verschilde de Kerk van de negentiende en twintigste eeuw sterk van haar gedaante bij haar eerste contact met de Germanen, werd deze toch voorgesteld als oeroud en onmisbaar voor een bepaalde identiteit. Raedts vergeleek de techniek met het station van Amsterdam Centraal, dat een praktisch gloednieuwe constructie van staal en gietijzer schuilhoudt achter een eeuwenoud gotisch front.

Mozes, de oudste historicus

Dat de Daghet-priesters speelden met invented traditions om zowel hun Vlaamse als katholieke identiteiten te verdedigen, komt volgens Stefaan Top duidelijk naar boven in de inhoud van het blad. Andere artikels dienden evenwel een ander doel, vermeld als één van de kerntaken van het tijdschrift door medestichter Guido Gezelle. Het was aan de Limburgse priesters om de katholieke waarden te doen herleven. Dit deden zij op verschillende manieren. Top bijvoorbeeld insinueerde in zijn onderzoek naar de Vlaamse sagen dat priesters, niet enkel die van 't Daghet maar ook elders in Vlaanderen, volksverhalen actief injecteerden met katholieke waarden en normen om het volk aan te sporen tot goed, zedelijk gedrag. Specifiek in 't Daghet gebruikten de priesters nogmaals de methode van het verwijzen naar een geschiedkundige periode, maar voor het verdedigen van katholieke waarden kozen de auteurs een tijdvak nog verder terug in de tijd dan de eerste kerstening: de tijd van Adam en Eva. De Bijbel was voor de Daghet-priesters immers de ultieme waarheid, als het ware een geschiedenisboek dat niet in twijfel kon getrokken worden. Een anonieme auteur spreekt in het artikel 'Over Heidensche Godenleer' zelfs van "den oudsten geschiedschrijver des werlds, Moyses".

Voorblad van *De Verdwijning der Alvermanneken*, een folkloristisch fictiewerk van priester Jacob Lenaerts.

Het belangrijkste artikel in deze discussie is zonder twijfel 'De Drakenzage', geschreven door Jacob Lenaerts. De tijd van Adam en Eva, zo stelde Lenaerts, was een verheven periode waarin de katholieke waarden nog gerespecteerd werden. Volgens zijn 'onderzoek' echter zou de zedelijke boodschap van het christendom doorheen de eeuwen bezoeeld zijn geweest door bijvoorbeeld de val van de Toren van Babel, die de mensheid over de aarde verspreidde en de originele verhalen en boodschappen die Adam en Eva aan hun kinderen vertelden telkens weer vervormden van generatie op generatie. Lenaerts gebruikte dit vooral om te 'bewijzen' waarom culturen die vrijwel nooit in contact kwamen met elkaar, zoals de Perzen en Germanen, toch vrij gelijkaardige verhalen kenden. Alle verhalen waarin een held, of het nu de Germaanse Siegfried of de hindoeïstische Krishna is, een draak doodt, zou een verbastering zijn van de strijd tussen Adam en de slangenvorm van Satan. Elke mens, zo stelden verschillende Daghet-auteurs, droeg de ware overlevering, de gebeurtenissen uit Genesis, in zich als herinneringen, hoewel de 'heidenen' zich van God hadden afgescheurd en Zijn boodschap vergeten, aangepast of fout begrepen hadden. Het was in de sagen, volgens Lenaerts vaak fout begrepen versies van christelijke verhalen, dat de Vlaming de echte katholieke waarden van de tijd van Adam en Eva nog steeds kon vinden.

Dit idee, dat er binnen de sagen verbasterde, bezoeelde sporen te vinden zouden zijn van een soort gezamenlijke oerperiode of "golden age" waarin de gehele mensheid verenigd was, werd door Amerikaans folklorist Alan Dundes de "devolutionary premise" genoemd, en was volgens hem een populaire tactiek van katholieke folkloristen in de negentiende eeuw om de verzwakken de gelovigheid te bestrijden. Hoewel Dundes twee niet-Vlaamse voorbeelden gebruikte, specifiek de Zwitser Carl Gustav Jung en de Oostenrijker Rudolf Steiner, sprak hij niet over hun afkomst, maar enkel over hun geloof en hoe dat hun sagenonderzoek beïnvloedde, waardoor zijn theorieën nog steeds waardevol zijn voor een analyse van 't Daghet.

'Elke mens, zo stelden verschillende Daghet-auteurs, droeg de ware overlevering, de gebeurtenissen uit Genesis, in zich als herinneringen, hoewel de 'heidenen' zich van God hadden afgescheurd en Zijn boodschap vergeten, aangepast of fout begrepen hadden.'

Omdat de sagen zoals Lenaerts het stelde een "sprankel lichts der eerste veropenbaring", oftewel sporen van de christelijke golden age, bevatten, kon het lezen van de volksverhalen volgens katholieke volkskundigen leiden tot een terugkeer naar de sterk katholieke waarden van deze periode, en een algemene heropleving van de katholieke cultuur. Sagen moesten opgetekend en bewaard worden in tijdschriften zoals 't Daghet zodat ook het christendom bewaard kon worden. Weer maar eens werd de sage ingezet als schild om het christendom te verdedigen.

De methodes en artikels die ik hier beschrijf, zijn slechts een kleine selectie van een veel breder corpus. Er zijn immers talloze onderwerpen waarover nog te schrijven valt, van de invloed die echte, priesterlijke interventies op de sagenvorming hadden, zoals hoe het afnemen van 'verboden', vaak socialistische boeken en het gebruik van wijwater uitvergroot werden met bovennatuurlijke elementen en later als sagen verteld werden, of hoe de priesters op sagen en bijgeloof inspeelden om liberale dokters en politici de loef af te steken. Volgens sommige academici zoals Jos Venken is zelfs voor het verdwijnen van de sagen de priester met de vinger te wijzen. De inmening van de Kerk in de volkskunde is een thema dat blijft lonen, des te dieper men graaft. Dit artikel focust zich specifiek op de priester buiten de sagen, maar het folkloristisch personage van de priester is een heel ander verhaal dat net zo veel

interessante ontdekkingen te bieden heeft. Het is een tot nog toe onontgonnen gebied, maar ieder die zich eraan waagt, gaat een fascinerende reis tegemoet. Wees ervan verzekerd, de priester was niet enkel een invloedrijk persoon in de eigenlijke verhalen. Volgens academici als Top, Raedts en Gerits was hij ook actief betrokken bij het vormingsproces.

Noten

1. Een uitgebreidere versie van dit artikel en het hierin verwerkte onderzoek naar de invloed van de priester op de Limburgse sagen is te vinden in: Michael Gijbels, *Extra Ecclesiam Nulla Salus: De rol van de priester in de sagen en het sagenonderzoek van Belgisch Limburg (1885-1996)*. Leuven, onuitgegeven masterproef, 2025.
2. Een dwaallicht is een spookachtig lichtverschijnsel dat vooral boven moerassen en andere natte gronden te zien is. Het kan worden veroorzaakt door langzaam brandend moerasgas, mogelijk ook door glimwormen. (red.)
3. Een geest van een overledene die volgens het volksgeloof als een dwaallicht verschijnt. (red.)

Michael Gijbels is master in de geschiedenis, afgestudeerd aan de KU Leuven.

Hoe pseudowetenschap het kritisch denken de pas afsnijdt

Stijn Van Severen

In tijden van felle ideologische strijd, waar open debat broodnodig is, vergeten we vaak dat sommige overtuigingen hun aanhangers zo vastketenen dat ontsnappen haast onmogelijk wordt. Wie ooit een discussie voerde met een overtuigd complotdenker of met iemand die een “alternatieve” therapie verdedigt die nooit kan falen, herkent het gevoel: wat je ook inbrengt, niets lijkt door te dringen. Alsof de deur naar het aha-moment – dat kortstondige “nu zie ik het!” – van binnenuit op slot zit.

Hoe verklaart men cognitieve volharding?

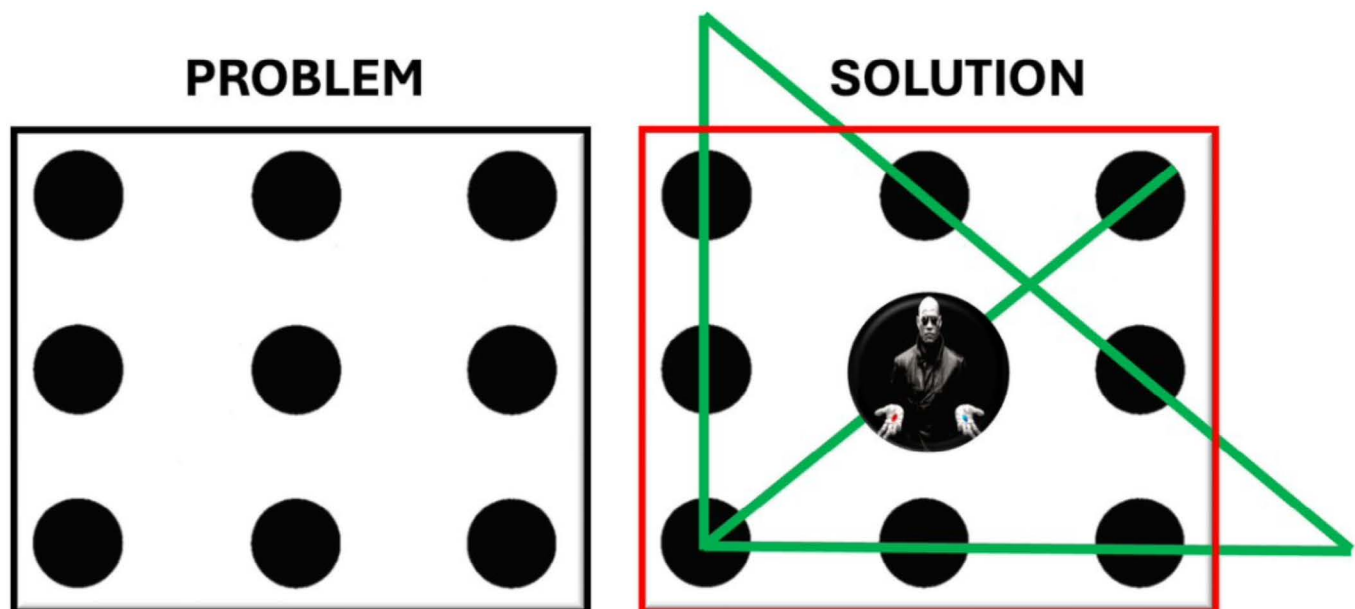
Blijven vastzitten in dezelfde gedachte, vaak negatief of eindeloos herhalend, ook al helpt die gedachte je geen stap vooruit – dát fenomeen noemen onderzoekpsychologen “cognitieve perseveratie”, of minder geleerd: “cognitieve volharding”. Het is een mentale fuik waarin je telkens opnieuw belandt. Een deel van de uiteindelijke verklaring ligt binnen neuropsychologische processen waarbij het emotionele ‘alarmcentrum’ – met name de amygdala van het limbisch systeem – soms overgevoelig wordt: het gaat te snel af, ook al bij kleine vonkjes. Tegelijk blijken de hogere controlefuncties in de hersenschors geremd waardoor ze minder doortastend optreden. De balans raakt zoek: de emotionele

‘Mensen hebben de neiging informatie te verwerken op een manier die hun bestaande overtuigingen bevestigt, zelfs wanneer die overtuigingen aantoonbaar fout zijn.’

motor draait op volle toeren terwijl de cognitieve remmen haperen¹.

Spijtig genoeg stopt het verhaal niet hier, er is méér aan de hand: onze eigen bredere motivaties en denkroutines versterken het proces. Mensen hebben namelijk de neiging informatie te verwerken op een manier die hun bestaande overtuigingen bevestigt, zelfs wanneer die overtuigingen aantoonbaar fout zijn. Psychologen noemen dit “gemotiveerd redeneren”: we gebruiken onze rede om onze opinies te bevestigen. Het sluit naadloos aan bij het bevestigingsvooordeel: de voorkeur om vooral datgene op te pikken wat ons gelijk ondersteunt, terwijl tegenstrijdige gegevens worden genegeerd of weggemoffeld. Zo ontstaan zelfversterkende gedachtenlussen die ons steeds dieper in dezelfde overtuiging doen verankeren, waardoor elke vorm van ontsnapping bemoeilijkt wordt.

Dat vasthouden aan foutieve of negatieve denkpatronen is niet alleen vervelend in het dagelijks leven, het kan ook schadelijk zijn voor de lichamelijke gezondheid. De Nederlandse psychofysioloog Jos F. Broschot liet samen met zijn collega’s overtuigend zien dat mensen die langdurig verstrikt raken in gepieker en zorgelijk denken meer kans hebben op lichamelijke klachten². Het brein houdt het lichaam in een voortdurende staat van paraatheid, alsof er steeds ergens gevaar dreigt. Dat betekent een constante stressbelasting: (1) cardiovasculaire parameters zoals hartslag en bloeddruk blijven verhoogd; en (2) de secretie van het stresshormoon cortisol houdt excessief lang aan. Op korte termijn merkt men daar misschien weinig van, maar op lange termijn draagt zo’n chronische spanning subtiel bij aan reeds aanwezige gezondheidsproblemen die zich zowel fysiek als mentaal kunnen manifesteren.

Daarom blijft het tot op vandaag van groot belang om verder te kijken dan hedendaagse verklaringsmodellen. Het is niet genoeg om enkel te wijzen op ontregelde alarmsystemen in het brein of op denkfouten zoals het bevestigingsvooordeel. We hebben nood aan bewustzijn over nieuwe voorspellers en perspectieven die meer licht werpen op waarom sommigen vaak zo hardnekkig blijven vastzitten in hun eigen gedachtengoed.

Het dominante karakter van onweerlegbaarheid

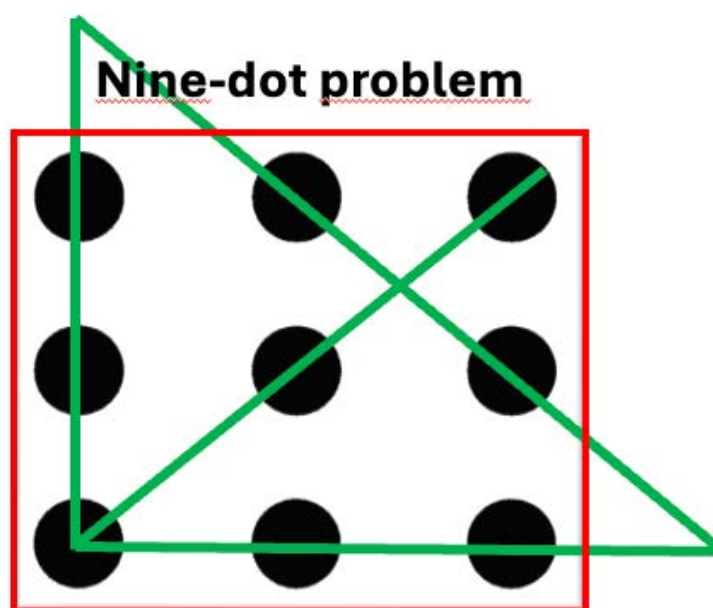
In dat spoor duikt een vergeten variabele op die sinds haar introductie door de filosoof Karl Popper³ grotendeels uit de experimentele psychologie verdwenen is: “onweerlegbaarheid”. Het klinkt misschien wat theoretisch, maar de intuïtie is eenvoudig. Sommige geloofsovertuigingen zijn zó geconstrueerd dat ze per definitie nooit ongelijk kunnen krijgen. Welke tegenvoorbeelden je ook aandraagt, men herformuleert ze, redeneert ze weg of negeert ze simpelweg. Het resultaat is een overtuiging die onaantastbaar lijkt, maar tegelijk ook blind blijft voor elke vorm van bijsturing.

Volgens de Belgische filosofen Maarten Boudry en Johan Braeckman draait onweerlegbaarheid om twee terugkerende bouwstenen⁴. Wat maakt een overtuiging onweerlegbaar? Ten eerste zijn er “epistemische

verdedigingsmechanismen”: eigenschappen in de claim zélf die elk tegenvoorbeeld in de eigen logica opnemen, zodat de binnenkant intact blijft. Ten tweede zijn er “immuniseringsstrategieën”: ingrepen achteraf die lastige gegevens buiten spel zetten door de bron verdacht te maken, de methode te diskwalificeren of de betekenis van de data te verbuigen. In beide gevallen wint de claim altijd; hij wordt kogelvrij gemaakt tegen kritiek en verliest precies daardoor zijn leervermogen.

Je ziet dat glashelder bij cynische complotten over bijvoorbeeld de vermeende “wereldelite” die in het geheim alle touwtjes in handen zou hebben. Stel je voor: iemand

beweert dat een kleine groep miljardairs en politici samenwerkt om de samenleving te sturen. Wanneer er géén bewijs opduikt voor zo’n samenzwering, zou dat in een toetsbare denkwijze een reden zijn om de claim in vraag te stellen. In een onweerlegbaar kader gebeurt het omgekeerde: de afwezigheid van bewijs is juist het bewijs. “Zie je wel, ze zijn zó machtig dat ze alles verborgen houden.” Komt er later toch een document naar boven — bijvoorbeeld notulen van een economisch forum met vage passages — dan worden net die onduidelijkheden uitgelegd als bevestiging van het complot. Elk lek, elk geheim overleg, elk onduidelijk woord wordt herleid tot munitie. Het kader kan niet falen, want wat er

ook gebeurt, alles past in het schema van een alles controlerende elite.

Nog duidelijker wordt het bij anti-institutioneel vandalisme, waar geweld en vernieling worden verpakt in een postmodern sausje van morele rechtvaardiging. Een kleine groep bestormt bijvoorbeeld een universiteitsgebouw, slaat ruiten in en spuit een slogan op de muren: “Wetenschap is macht, geen waarheid.” Wanneer medewerkers wijzen op feiten, methodes of open debat, volgt geen inhoudelijke repliek maar herlabeling: “Jullie kritiek is precies het machtsmisbruik dat we aanklagen.” Zo blijft elke tegenwerping gevangen in dezelfde cirkel. De claim is immuun, want elk tegenargument wordt geherinterpreteerd als bewijs dat “het systeem” zijn onderdrukkende greep verstevigt. Het toetsende criterium – onder welke omstandigheden zou je zeggen dat je ongelijk hebt? – verdwijnt uit beeld.

Van filosofie naar experimentele psychologie

Tot nu toe bleef het concept van onweerlegbaarheid vooral voer voor filosofen, maar er bestaat minstens één psychologisch onderzoeksartikel dat aantoonde hoe krachtig dit mechanisme kan zijn. In een reeks van vier onafhankelijke experimenten lieten Friesen en zijn collega's⁵ zien dat mensen duidelijke psychologische voordelen halen uit het aannemen van onweerlegbare kaders, zeker wanneer hun overtuigingen onder druk staan. Hun bevindingen waren opvallend consistent: 1. Wanneer religie in onweerlegbare termen werd voorgesteld, nam de convictie toe; 2. Wanneer politieke standpunten onweerlegbaar werden geframed, polariseerden de meningen sterker en sneller; 3. Wanneer religieuze overtuigingen rechtstreeks bedreigd werden, grepen gelovigen sneller terug op onweerlegbare argumenten; 4. Wanneer deelnemers geconfronteerd werden met tegenstrijdige feiten over hun standpunt, herlabelden ze dat standpunt tot een “morele opinie”, zodat toetsing onmogelijk werd.

Geïnspireerd door deze bevindingen zette ik aan de Universiteit Gent een experimenteel onderzoeksproject op dat tot doel had de cognitieve impact van onweerlegbare denkkaders empirisch te toetsen⁶. Mijn aanpak sloot in zekere zin aan bij de studie van Friesen et al., maar vertrok vanuit een andere invalshoek. In plaats van te focussen op het psychologisch voordeel van onweerlegbare overtuigingen, wilde ik weten wat ze doen met ons denkvermogen om dynamisch complexe problemen op te lossen. De centrale vraag luidde als volgt: “Verandert het creatieve denkvermogen wanneer men vlak voor de cognitieve taak wordt blootgesteld aan een onweerlegbaar kader?”

Dit kan kort worden geïllustreerd met het voorbeeld van een individu dat mentaal een redenering opneemt waarin “de totale afwezigheid van bewijs van corruptie juist wordt opgevoerd als bewijs van corruptie”. Dat zien we bijvoorbeeld in het geval van de vermeende weigering van de Amerikaanse overheid om de Jeffrey Epstein-dossiers vrij te geven. Zo’n denkkader draait de logica van evidentie-gebaseerd denken om tot een eindeloos zelfbevestigend denkschema waardoor het kritisch denken beschadigd raakt. Dit cruciale vermogen om het eigen perspectief in vraag te stellen kan hierdoor de pas worden afgesneden — een

vaardigheid die cruciaal is voor flexibel en inzichtelijk denken in uiteenlopende taken die het cognitief vermogen proberen in te schatten.

Om die vraag experimenteel te toetsen, lazen deelnemers korte teksten in de ik-vorm. Het enige systematische verschil tussen de teksten zat in de mate van falsifieerbaarheid — wat een term is die verwijst naar de mogelijkheid dat een overtuiging in principe al dan niet fout kan zijn. Na elke tekst volgde een verbale inzichtstaak. “Volgens een gevestigde theorie binnen de cognitieve psychologie vereist het oplossen van inzichtstaken dat een foutieve voorstelling van het probleem wordt losgelaten — een proces dat bekendstaat als “constraint relaxation”. De fameuze nine-dots-puzzel illustreert dit principe: de opdracht is om vier rechte lijnen te trekken die alle negen stippen verbinden zonder het potlood van het papier te halen. De oplossing wordt pas duidelijk wanneer de oorspronkelijke, onuitsproken veronderstelling — dat de lijnen binnen het 3x3-vierkant moeten blijven — wordt losgelaten. Met andere woorden: pas wie buiten het kader kan/durft denken, vindt de weg naar het juiste antwoord. De vermeende link tussen inzichtelijk redeneren en onweerlegbare overtuigingen ligt in het vermogen om de geldigheid van een huidig perspectief in vraag te stellen. Bij

‘Het alarm dat normaal zegt: “dit spoor klopt misschien niet”, wordt gedempt, waardoor men langer blijft vastzitten in een foutief denkschema.’

inzichtstaken is het cruciaal dat een mislukte poging wordt herkend als signaal om de initiële foutieve representatie van het probleem los te laten en te herstructureren. Maar wie dus gewend raakt om tegenbewijs naast zich neer te leggen — zoals gebeurt bij onweerlegbare overtuigingen — verliest die interne trigger om het huidige perspectief in vraag te stellen. Het alarm dat normaal zegt: “dit spoor klopt misschien niet”, wordt gedempt, waardoor men langer blijft vastzitten in een foutief denkschema.

Dit theoretisch vermoeden vond zijn echo in de resultaten: Deelnemers die vlak voordien waren blootgesteld aan onweerlegbare kaders, bleven merkbaar langer vastzitten in de taken. Hun reactietijden waren significant hoger dan in de conditie met toetsbare kaders — wat impliceert dat ze langer vastzaten. Een tweede analyse kon deze bevinding verder staven. Daar bleek dat deelnemers die in het algemeen een sterkere affiniteit hadden voor onweerlegbare overtuigingen, over de hele lijn slechter presteerden op de inzichtstaken. Zo waren hun reactietijden op de taken opmerkelijk hoger en lag de totale accuraatheid lager.

Alles samen schetsen deze preliminaire onderzoeksresultaten een ontvullend beeld. Onweerlegbare overtuigingen lijken op korte termijn een psychologisch schild te bieden dat ideeën beschermt tegen kritiek, maar op langere termijn gaat dat schild gepaard met een verlies aan mentale flexibiliteit. Precies die flexibiliteit is nodig om vastgeroeste denkkaders los te laten en nieuwe perspectieven te

ontwikkelen. De prijs van dat schild is dus een vertraagde – of zelfs een mislukte – “aha-erlebnis”.

Terug naar een cultuur van twijfel

Gegeven de toenemende polarisering in onze samenleving is het hoog tijd dat beleidsmakers, ontwerpers van sociale mediaplatforms, onderzoekers en klinische psychologen opnieuw hun aandacht richten op de mate van falsifieerbaarheid in (radicale) geloofsovertuigingen. Onweerlegbare kaders werken immers als mentale bunkers: ze lijken bescherming te bieden, maar sluiten elk venster op kritiek en verandering. Zo verhardden ideeën zich tot muren tussen groepen, waardoor dialoog onmogelijk wordt en de kloof in de samenleving steeds dieper wordt.

Precies daarom zou het publieke debat opnieuw moeten openbreken waarbij de mate van falsifieerbaarheid expliciet in rekening gebracht wordt in de risicomodellen die vandaag richting geven aan beleid, media en therapie — ‘Onder welke omstandigheden geef je jezelf ongelijk?’ dient terug een standaardvraag te worden. Voor zij die elke tegenspraak het zwijgen willen opleggen door de spelregels van de wetenschappelijke methodiek te herschrijven, slaan niet alleen het fundament van de waarheidsvinding onder hun voeten weg, maar kunnen vroeg of laat uitmonden in een ijzeren vuist tegen de mensheid zelf.

Noten

1. Disner, S. G., Beevers, C. G., Haigh, E. A., & Beck, A. T. (2011). Neural mechanisms of the cognitive model of depression. *Nature Reviews Neuroscience*, 12(8), 467-28477. <https://doi.org/10.1038/nrn3027>
2. Brosschot, J. F., Gerin, W., & Thayer, J. F. (2006). The perseverative cognition hypothesis: A review of worry, prolonged stress-related physiological activation, and health. *Journal of Psychosomatic Research*, 60(2), 113-124. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2005.06.074>
3. Popper, K. (1959). *The logic of scientific discovery*. Hutchinson.
4. Boudry, M., & Braeckman, J. (2010). Immunizing strategies and epistemic defense mechanisms. *Philosophia*, 39(1), 145-161. <https://doi.org/10.1007/s11406-010-9254-9>
5. Friesen, J. P., Campbell, T. H., & Kay, A. C. (2015). The psychological advantage of unfalsifiability: The appeal of untestable religious and political ideologies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 108(3), 515-529. <https://doi.org/10.1037/pspp0000018>
6. Van Severen, S. (2025). *Maladaptive perseveration: the unexplored impact of irrefutable belief systems on insightful reasoning*. Open Science Framework. <https://osf.io/xmqgqf>

Link naar X post (een thread) over het onderzoeksproject:
https://x.com/S_Van_Severen/status/1967924604342575189

Stijn Van Severen studeert experimentele (neuro)psychologie aan de Universiteit Gent.

Is het binnenkort 'game-over'?

*Sander van der Linden, Jon Roozenbeek,
Ruth Elisabeth Appel*

neeskundestudent met een ernstige afweerstoornis aan mazelen. Hij liep de ziekte op tijdens zijn stages aldus zijn vader in een interview met RTL Nieuws¹.

Bad Vaxx

De hamvraag voor zowel wetenschappers als zorgverleners is wat je kan doen om mensen minder vatbaar te maken voor misinformatie. Om daar een antwoord op te vinden, hebben we een gratis browserspel² ontworpen, genaamd Bad Vaxx (badvaxx.com). In dit spel kruip je in de huid van oplichters die op sociale media misinformatie verspreiden over vaccinaties. Als speler maak je zo kennis met vier veelgebruikte manipulatietechnieken. Uit drie experimentele studies blijkt dat mensen na het spelen van Bad Vaxx minder geneigd zijn om misinformatie over vaccins te delen met anderen. Ook stellen we vast dat de spelers significant beter het onderscheid kunnen maken tussen betrouwbare en misleidende informatie en dat ze zekerder zijn van hun beoordelingsvermogen.

Heel wat onderzoek toont aan dat de effecten van misinformatie moeilijk omkeerbaar zijn. Mensen die zijn blootgesteld aan misinformatie en daarna de factcheck of de debunk lezen, blijven vaak nog steeds in onwaarheden geloven. Factchecks zijn belangrijk, maar het is moeilijk om mensen te bereiken met de juiste

Misinformatie over vaccins kan dodelijke gevolgen hebben. Zo opende in augustus een man het vuur op het hoofdkwartier van de US Centers for Disease Control and Prevention, het Amerikaanse Sciensano. De vader geloofde onterecht dat het coronavaccin zijn depressie had veroorzaakt. Er vielen twee doden, een politieagent en de vader.

Vaccins hebben al minstens 150 miljoen levens gered. Dat blijkt uit een studie die vorig jaar werd gepubliceerd in het wetenschappelijke tijdschrift The Lancet. Nochtans wordt de volksgezondheid in toenemende mate bedreigd door de verspreiding van gevaarlijke misinformatie over

deze geneesmiddelengroep. De laatste tijd zijn er meer gevallen van gezonde ongevaccineerde kinderen die sterven nadat ze in contact kwamen met het zeer besmettelijke mazelenvirus. Dat gebeurde onder meer in juli in Liverpool. De vaccinatiegraad bij kinderen in het Verenigd Koninkrijk bevindt zich momenteel op het laagste punt in meer dan tien jaar. Hij ligt daarmee ruim onder de door de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) aanbevolen drempel van 95% voor groepsimmunitet. In Vlaanderen ligt de vaccinatiegraad voor de tweede dosis ook onder die drempel. Ook in Nederland ligt de vaccinatiegraad onder de aanbevolen grenswaarde van het WGO. Als volwassene ben je overigens ook niet per se veilig voor deze kinderziekte. In Nederland stierf in juni een ge-

‘De computergame Bad Vaxx doet je in de huid kruipen van verspreiders van misinformatie.’

informatie in het alsmaar verdeelder medialandschap. Die verdeeldheid is vooral zichtbaar op sociale media. De algoritmes van die sites, initieel bedoeld om mensen met gemeenschappelijke interesses samen te brengen, zorgen ervoor dat mensen in echokamers belanden. Daardoor lijkt het alsof iedereen hetzelfde denkt. Uit een kwantitatieve analyse van 54 miljoen Facebook-gebruikers over een tijdspanne van vijf jaar bleek dat mensen uit de samenzweringsbubbel zelden interageren met factchecks of debunks.

Het verstand inenten tegen misinformatie

Ons nieuwe spel haalt inspiratie uit een meer preventieve aanpak, die bekend staat als ‘prebunking’. Deze methode heeft als doel te voorkomen dat mensen überhaupt misinformatie in hun geheugen inprenten. De meest voorkomende manier om misinformatie te prebunkten is met psychologische inenting, een methode die veel weg heeft van immunisatie. Net zoals het lichaam een immuniteit tegen infecties kan opbouwen door blootgesteld te worden aan een erg kleine dosis van virale ziekteverwekkers (m.a.w. een vaccin), kan ook het verstand een cognitieve weerstand opbouwen tegen misinformatie. Daarbij worden mensen blootgesteld aan een kleine dosis manipulatieve trucs en worden er duidelijke voorbeelden gegeven over hoe je die trucs kunt herkennen en neutraliseren. Een van de manieren om immuniteit op te bouwen is door mensen te laten deelnemen aan een sociale mediasimulatie. Dat is precies wat er gebeurt in ons spel, Bad Vaxx. In een gecontroleerde omgeving worden de spelers blootgesteld aan een kleine dosis van de belangrijkste misleidings-

technieken in misinformatie over vaccinaties. Aan de hand van humoristische en gemakkelijke scenario’s leren ze vier van deze technieken beter kennen. Deze worden verpersoonlijkt door vier louches figuren: Ann McDotal, die graag angstaanjagende anekdotes verspreidt over vaccins, Dr. Forge, die doet alsof hij een expert is en die een naam voor zichzelf heeft gemaakt door aan de lopende band pseudowetenschap te promoten, Ali Natural, die de naturalistische dwaling vertegenwoordigt (“als het natuurlijk is, dan moet het goed zijn”), en de complotdenker Mystic Mac, die alle officiële verhalen in twijfel trekt (zie kaderstuk).

De spelers kunnen kiezen tussen twee concurrerende perspectieven. Ofwel ga je de strijd aan met de verschillende karakters en probeer je hun invloed in te perken, ofwel ga je zelf aan de slag als online manipulator en zie je hoe misinformatie over vaccins wordt gemaakt.

‘Spelers slagen erin onjuiste, manipulatieve berichten beter te herkennen.’

Cognitieve inenting zou deels werken doordat er een gevoel van dreiging wordt opgewekt, waardoor mensen gemotiveerd zijn om weerstand te bieden tegen propaganda. Beide versies van het spel streven dit doel na, maar elk wel op een verschillende manier. De testpersonen werden willekeurig ingedeeld in drie groepen. De controlegroep moest Tetris (een populaire videogame) spelen als placebo. De overige twee groepen speelden de ‘goede’ en de ‘kwaadaardige’ versie van ons vijftien minuten durende spel.

De studie is gepreregistreerd, dat wil zeggen dat we onze hypothese en ons analyseplan vóór de start van de dataverzameling hebben genoteerd. Op die manier kunnen we niet halverwege ons onderzoek de spelregels veranderen.

Na het spel hebben we aan de testpersonen gevraagd hoe manipulatief ze de misinformatie over vaccins in de sociale mediaberichten vonden, hoe zeker ze zijn van hun beoordelingen, en of ze van plan zijn de post te delen met hun familie, vrienden of kennissen. We hebben onze test gebaseerd op misinformatie uit de echte wereld, waarin de verschillende in het spel behandelde technieken aan bod komen. Die misinformatie hebben we daarna gekoppeld aan een niet manipulatieve (neutrale) tegenhanger. Dat hebben we gedaan om te zien of het spel mensen helpt om het onderscheid tussen betrouwbare en misleidende informatie beter te kunnen maken. In een van die samenzweringsposts stond het volgende: ‘Vaccinatiedatabase gewist door de overheid om toename van vaccinatieschade in de doofpot te stoppen’.

Beide versies van het spel zorgen ervoor dat mensen veel beter onjuiste informatie over vaccinaties kunnen herkennen. Dat bleek uit al onze tests. Ook hadden de spelers meer vertrouwen in hun vermogen om het echte nieuws te onderscheiden van het nepnieuws. Tot slot maakten ze ook betere beslissingen over wat ze online wel of niet delen. De versie waarin je aan de ‘goede kant’ staat werkte iets beter dan de versie waarin je de ‘slechterik’ speelt.

Kritischere blik

We stellen ook vast dat de deelnemers beduidend beter onjuiste, manipulatieve berichten kunnen herkennen, zonder dat ze daarbij beginnen te twijfelen aan betrouwbare content, waarin geen manipulatieve trucs worden gebruikt. Met andere woorden: de spelers werden kritischer.

De vergelijking met vaccinatie mag niet te ver worden doorgetrokken. De effecten van dit soort psychologische interventies blijven in het algemeen beperkt en verdwijnen na een tijdje, maar epidemiologische simulaties tonen aan dat wanneer het op een brede schaal wordt toegepast op miljoenen mensen, prebunking kan helpen om de verspreiding van misinformatie in te perken³.

Hoewel beslissingen over vaccinaties complex zijn, toont heel wat onderzoek aan dat er een sterke correlatie is tussen de blootstelling aan misinformatie en een lage vaccinatiegraad. Misinformatie over vaccins is natuurlijk niet nieuw. In de 19de eeuw beweerden antivaxers onterecht dat als je je zou laten vaccineren tegen pokken met het koe-pokken-vaccin, je zou veranderen in een mens-koe-hybride.

Wat er nu zo anders is dan toen, is dat de meest invloedrijke misinformatie komt van onder andere prominente figuren en influencers. Ze verspreiden onzin over vaccinatie, zoals het fabeltje dat het BMR-vaccin⁴ (bof, mazelen, en rodehond) autisme zou veroorzaken.

Het is daarom van cruciaal belang dat iedereen leert hoe je pseudowetenschap, misleiding en manipulatie kunt herkennen. Er staan levens op het spel. We hopen dat ons korte, makkelijk te spelen prebunkingspel kan worden opgenomen in het onderwijscurriculum of dat het een onderdeel kan zijn van een internationale volksgezondheidscampagne op sociale media en daarbuiten. Ook hopen we dat het spel gebruikt wordt in medische contexten door volksgezondheidsautoriteiten, dokters en patiënten. Virussen hebben immers een vatbare gastheer nodig. Als er genoeg mensen geïmmuniseerd zijn, dan zal misinformatie niet langer de mogelijkheid krijgen zich te verspreiden.

*Vrij vertaald door
Maxim Garvelink*

Vier technieken uit de trukendoos van misinformatieverspreiders

1. Anekdotisch bewijs

Voorbeeld: 'Mijn oma rookte elke dag twee pakjes sigaretten en is uiteindelijk 100 geworden. Roken is dus wel gezond.'

Verspreiders van misinformatie gebruiken graag dit soort persoonlijke verhalen om hun gelijk te halen. Anekdoten zijn namelijk niet verifieerbaar, waardoor ze kunnen zeggen wat ze willen zonder enige wetenschappelijke onderbouwing. Er wordt bij deze techniek ook vaak gespeeld met de gevoelens van mensen.

2. Expertise veinzen en pseudowetenschap

Voorbeeld: 'Het diwaterstofoxide in mRNA-vaccins heeft een genotoxisch effect.'

Antivax-propagandisten doen zich vaak voor als expert door bijvoorbeeld een witte labjas te dragen en hun betoog vol te stoppen met moeilijk wetenschappelijk klinkend jargon. Op die manier stralen ze een zekere autoriteit uit, waardoor mensen zich makkelijker om de tuin laten leiden. Als je het bovenstaande voorbeeld vertaalt naar gewone-mensentaal bekom je het volgende: 'Het water in mRNA-vaccins kan je DNA beschadigen.' Klinkt al een stuk minder geloofwaardig, toch?

3. Naturalistische dwaling

Voorbeeld: 'Vaccins bevatten onnatuurlijke stoffen, dus ze zijn schadelijk voor de gezondheid.'

Heel wat misinformatie over vaccins is gebaseerd op de mythe dat alles wat natuurlijk is, goed is en dat alles wat onnatuurlijk is, slecht is. Dat klopt natuurlijk niet. Natuurlijke stoffen kunnen ook schadelijk of zelfs dodelijk zijn. Andersom kunnen kunstmatige stoffen, zoals geneesmiddelen, heel goed voor je zijn. Deze hardnekkige mythe vormt een reëel gevaar voor de volksgezondheid. De angst

voor chemicaliën is een van de grootste bedreigingen van de wereldgezondheid, aldus Andrea Love, immunologe en auteur bij Skeptical Inquirer⁵.

Deze mythe wordt ook vaak gebruikt als marketingstrategie. Verkopers met slechte intenties maken mensen bang voor de chemicaliën die in bepaalde producten zitten, zodat ze hen natuurlijke alternatieven kunnen aansmeren.

4. Complottheorieën

Voorbeeld: 'De 5G-masten van Bill Gates veroorzaken COVID-19.'

Bij complottheorieën trekken complotdenkers de officiële verhalen in twijfel. Alleen de complotdenkers zouden de waarheid spreken. Als je hen tegensprekt, word je bestempeld als een naïef schaap of als iemand die in het complot zit. Daardoor is het moeilijk om hun theorieën te ontcrachten.

De makers van complottheorieën spelen slim in op de emoties van hun publiek, dat vaak bang en onzeker is. Zo wordt bijvoorbeeld de schuld vaak gegeven aan een groep en/of persoon die hun doelpubliek wantrouwt, zoals politici en miljonaars.

Sander van der Linden doceert sociale psychologie aan de Universiteit van Cambridge.

Jon Roozenbeek doceert sociale psychologie aan de Universiteit van Cambridge

Ruth Elisabeth Appel deed vroeger onderzoek aan de Stanford University

Op zoek naar bronnen en verwijzingen? U kan ze voor het hele magazine hier terugvinden:

<https://skepp.be/kritisch-denken/magazine-2025-04-bronnen>

De Belgische UFO-golf

*Wim Van Utrecht en
Frederick Delaere*

Eind 1989 kwam België in het wereldnieuws toen er in het oosten van het land UFO's werden waargenomen. Dit leidde tot een nieuwe belangstelling van de ufologie, die in de jaren daarvoor op sterven na dood leek. Maar wat is er toen eigenlijk gebeurd?

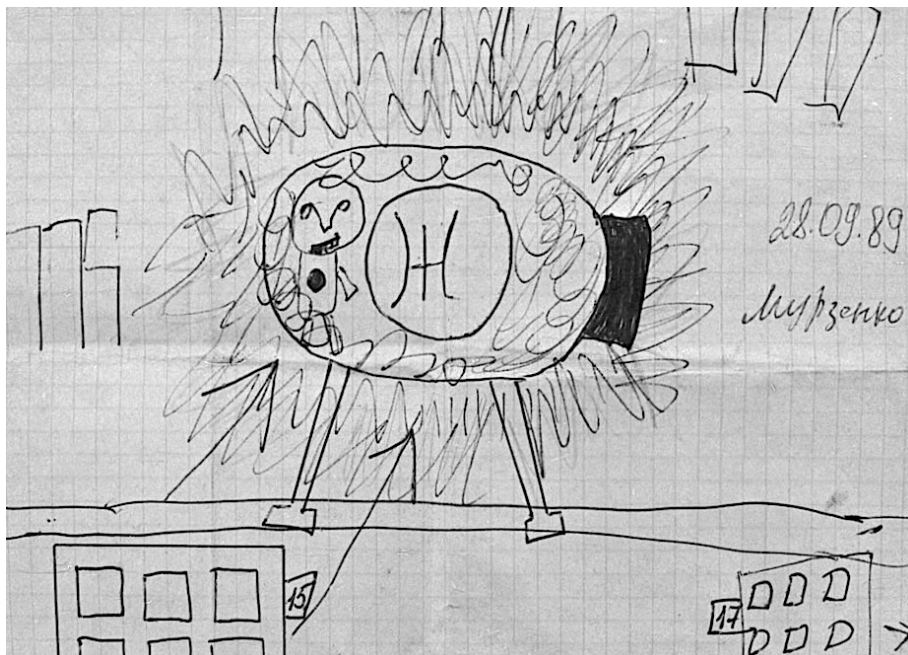
Tien jaar lang is het muisstil geweest aan het UFO-front, tot het Sovjet-persbureau TASS op 9 oktober 1989 een merkwaardig bericht de wereld instuurt. Op 27 september is er een UFO geland in het stadspark van Voronezj, zo'n 500 km ten zuiden van Moskou. Volgens een groepje voetballende kinderen waren er een koppel drieogige reuzen en een mechanische dwerg uit een bolvormig tuig gestapt. Met een soortement laserpistool hadden die een van de voetballertjes minutenlang onzichtbaar gemaakt.

Het volgens TASS 'zeer au sérieux te nemen' incident kadert in een reeks artikelen over paranormale zaken waar de Russische media die herfst van 1989 quasi-dagelijks mee uitpakken. Kranten wereldwijd publiceren het bericht, niet zozeer omdat de redacties de gebeurtenis in het park als een daad van buitenaardse agressie tegen kinderen zien, maar omdat de verspreiding van een UFO-verhaal door het gerenommeerde persbureau op een wel heel bijzondere manier de politieke veranderingen in de Sovjet-Unie in de

verf zet. Secretaris-generaal Michail Gorbatsjov heeft immers een politiek van openheid, vrije meningsuiting en toenadering tot het Westen aangekondigd. Die glasnost-politiek zal niet alleen de UFO's uit de taboesfeer halen, twee jaar later zal ze ook leiden tot het uiteenvallen van de Sovjet-Unie.

Het bericht over het gelande ruimtetuig in Voronezj is het eerste UFO-nieuws sinds lang dat de Belgische kranten haalt. Het helpt om een geschikt klimaat te creëren voor wat zou volgen. De eerste tekenen dat de UFO-koorts ook hier voet aan huis krijgt, komen in het weekend van 25 en 26 november. Zowel zaterdag als zondag hebben verontruste Limburgers lichtgevende schijven rond hun huizen zien cirkelen. Hasseltse ufologen ontdekken al snel dat het om een lichtshow ging van een populaire dancing in Halen, een gemeente enkele kilometers ten westen van de Limburgse hoofdstad. De uitbater had jongeren naar zijn tent willen lokken door een roterende xenonlamp, een zogenaamde skytracer, op de wolken te richten.

Ondanks het feit dat een lokale UFO-groep de dader heeft geïdentificeerd, blijft de krachtige spot meldingen in de regio veroorzaken. De rust zal pas terugkeren nadat de luchtmacht op 16 december twee F-16's de lucht heeft ingestuurd om de veroorzaker te lokaliseren. Eens die klus geklaard, beveelt het parket de discotheekuitbater de lichtinstallatie uit te zetten.

De Voronezj-UFO getekend door één van de jonge getuigen.

Later zal blijken dat het niet de eerste keer is dat F-16's naar UFO's hebben gezocht. Dat is ook op 5 december al een keer gebeurd nadat twee inwoners van Hendrik-Kapelle, een deelgemeente van Welkenraedt, aan de rijkswacht hebben laten weten dat ze een onbekend verschijnsel in de lucht hebben gezien. Rond hetzelfde tijdstip zijn er ook dansende blips verschenen op de radarschermen van vier vliegbasissen. Bij die interventie hebben de straaljagers geen oorzaak kunnen vinden voor de gemelde feiten. Ze waren ook pas opgestegen toen de waarnemingen op de grond al voorbij waren.

CRESCENDO

Terug naar eind november. Vier dagen nadat de skytracer in Halen voor onrust heeft gezorgd in Belgisch Limburg, doet zich 70 km zuidelijker een ander incident voor: een UFO-waarneming die deining zal veroorzaken tot ver buiten de landsgrenzen. Plaats van gebeuren: Eupen, hoofdstad van de Duitstalige gemeenschap in België. De samenvatting die volgt is gebaseerd op een overzicht van de feiten geredigeerd door de Brusselse COBEPS, de UFO-groep die van 1971 tot 2008 onder de naam SOBEPS actief was. COBEPS gebruikte voor haar overzicht zowel officiële rijkswachtdocumenten als transcripten van interviews afgenomen van de hoofdgetuigen tussen 1989 en 2013. Probeert u mee te volgen, want superduidelijk is het allemaal niet.

Die avond van 29 november 1989 patrouilleren Heinrich Nicoll en Hubert von Montigny met hun rijkswachtcombi op de N68 van Eupen naar Eynatten. Von Montigny zit aan het stuur. Om 17u23 merkt hij een helder verlichte plek op in een weiland rechts van de snelweg. Het licht is heel intens, even fel als de spots van een voetbalveld. 'Je had gemakkelijk de krant kunnen lezen,' vertelt von Montigny op 9 december aan een reportagemaker van Radio Télévision Luxembourg (RTL).

'Als ze sneller gaan rijden, doet de UFO hetzelfde. Als ze stoppen, stopt het object ook. Een ervaren UFO-onderzoeker die dit leest, weet meteen hoe laat het is.'

Von Montigny vertraagt en wijst zijn collega op het verlichte stuk weiland. Die draait het raam naar beneden en schrikt zich een hoedje. In de lucht hangt iets dat op een 'groot platform' lijkt. Het object beweegt niet. Von Montigny ziet het ook, maar probeert zich vooral op de weg te concentreren. Andere wagens passeren, maar lijken niets in de gaten te hebben.

Aan de onderkant van het 'platform' zien de rijkswachters 'drie enorme spots'. Ronde lichtkegels schijnen naar beneden en raken de grond. Het raam aan de passagierszijde is open, maar geen van de twee hoort iets dat boven het geluid van hun eigen combi en het langsrijdend verkeer uitkomt. Wanneer ze beter kijken zien ze tegen de halfdonkere schemerlucht duidelijk de contouren van een donkere massa. De onderkant is perfect egaal. De vorm is die van een gedrongen gelijkbenige driehoek met een brede basis. Von Montigny schat dat het toestel 30 à 35 m breed is, 25 m lang en 2 m dik. De twee hoeken die de basis vormen zijn recht afgesneden. Elke spot meet minstens 1 m in diameter. In het midden zit er een groot oranje-rood 'zwaailicht'.

Tot zover de eerste fase van de waarneming. Een geschikt moment om even een andere klok te laten luiden. Tien dagen na de feiten, in een interview met Nederlandstalige journalisten en onderzoekers, geven

'Dit object, dat een uur lang zichtbaar was en zich in die tijd kenmerkend traag naar rechts verplaatste, is de planeet Venus geweest, een van de belangrijkste veroorzakers van UFO-meldingen.'

Nicoll en von Montigny een andere versie van de feiten. We citeren uit een verslag dat onderzoeker Patrick Vantuyne ons van dit interview toestuurde:

'In tegenstelling met wat in de pers verscheen, hebben de getuigen aan mij verklaard op geen enkel moment de indruk te hebben gehad lichtbundels te kunnen zien van deze lichtbronnen of verlichting of reflecties ervan op de grond of op voorwerpen.'

Een heel ander verhaal dus. Bovendien blijken er ook twijfels te bestaan over andere aspecten van de waarneming. Zo bijvoorbeeld over de driehoeksvorm. De Duitstalige krant Grenz Echo van 1 december 1989 schrijft in dat verband: 'het object zelf zat verstopt achter die

lichten'. Ook tijdens een interview in 2013 ontkent Nicoll ook maar enige structuur te hebben gezien, en hij herhaalt bij die gelegenheid dat er geen lichtkegels waren.

Twijfels zijn er ook over het feit of er al dan niet geluid werd gehoord. De meeste bronnen suggereren van niet, maar in een interview kort na de feiten geeft von Montigny te kennen dat hij wel degelijk 'een licht geronk, als van een scheerapparaat' had gehoord. In het verslag van Vantuyne is sprake van 'een licht gezoom'.

Nu al veel onzekerheden dus, en we zijn nog maar halfweg het verhaal...

Von Montigny heeft de combi intussen naast de weg geparkeerd.

Combinatie van astronomische kaart met Venus en foto's getrokken vanaf Kortenbach in de richting van het meer van Gileppe. Merk op hoe prominent Venus daar toen te zien was.

Ze staan er nog maar net of het onbekende 'tuig' zet zich in beweging richting Eynatten. De rijkswachters rijden dezelfde kant uit. Het object volgt nu een rechte lijnige koers parallel met de wagen. Beslist wordt om te versnellen en door te rijden naar een punt dat hen vlak onder de baan van het object moet brengen.

Een halve minuut later – ze hebben intussen zo'n 300 m afgelegd – merkt Nicoll dat het tuig intussen rechtsomkeer heeft gemaakt en nu richting Eupen vliegt. De rijkswachters besluiten het te volgen, maar door de toenemende bebouwing verliezen ze het uit het oog. We komen nu bij fase drie.

In de stad aangekomen houden ze halt bij de rijkswachtkazerne en stappen naar binnen. Door een raam in het kantoor van hoofd-dispatcher Albert Creutz krijgen de rijkswachters een heldere witte stip in het oog. Ze vermoeden dat het hetzelfde object is dat ze zoniet hebben gevolgd. Het is ongeveer 18u15 wanneer Nicoll en von Montigny zich terug naar de patrouillewagen begeven en een tweede keer de achtervolging inzetten.

Eerst gaat het richting westen, maar na een paar minuten besluiten ze af te draaien naar het plaatsje Kortembach ten zuidwesten van de stad. Van daaruit zouden ze een open panoramisch zicht hebben over de streek. Tijdens de rit zien ze de stip

links van hen. Het lijkt alsof ze de snelheid van de combi kopieert. Als ze sneller gaan rijden, doet de UFO hetzelfde. Als ze stoppen, stopt het object ook.

Een ervaren UFO-onderzoeker die dit leest, weet meteen hoe laat het is. Zulk kopieergedrag is bijna altijd een indicatie dat we te maken hebben met een stationair object dat zich op een grote afstand bevindt en om die reden steeds in dezelfde richting zichtbaar blijft. In bijna alle gevallen gaat het dan om een heldere ster of planeet.

Fase vier. In Kortembach aangekomen, het is dan ongeveer 18u30, ziet het tweetal recht voor zich uit een witte bol roerloos boven de uitkijktoren van het meer van de Gileppe hangen. De verlichte belvédère van de toren bevindt zich op een afstand van 4,5 km en is enkel zichtbaar als een lichtgevend vlekje op de golvende horizonlijn. Het meer zelf is vanaf de waarnemingsplaats niet te zien. In het verslag van Vantuyn lezen we dat de rijkswachters tijdens die fase 'de indruk hadden, zij het onduidelijk, dat er soms lichtstralen in alle richtingen uit de zijanten van het fenomeen schoten'.

Zeven jaar later, in een interview afgenomen door SOBEPS-medewerker Auguste Meessen, fysicus aan de universiteit van Louvain-la-Neuve en fervent voorstander van de

buitenaardse hypothese, wordt dat 'een stationaire witte bol die herhaaldelijk, maar altijd simultaan, twee heel dunne maar duidelijk zichtbare lichtstralen van rood licht in tegenovergestelde richtingen uitzond'. In datzelfde interview is er ook sprake van 'kleine vuurrode bollen' die op de uiteinden van de stralen zaten en telkens als de stralen zich terugtrokken een cirkel rond de bol beschreven, 'een beetje zoals een jojo'.

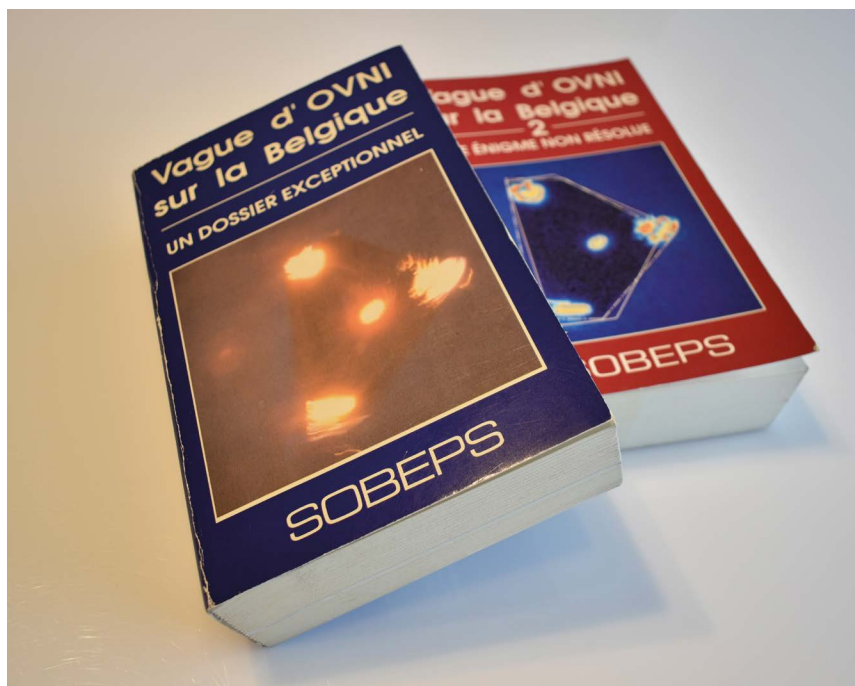
Tenminste dat is hoe von Montigny zich de feiten in 1996 herinnert. Volgens Nicoll waren er geen stralen, alleen kleine bollen die rechtlijnig van en naar de bol bewogen. Soit, we komen aan de vijfde en laatste fase.

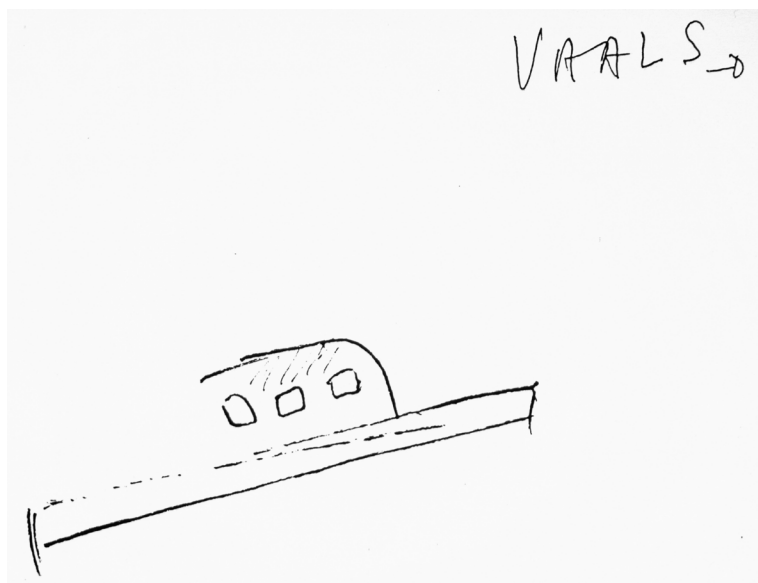
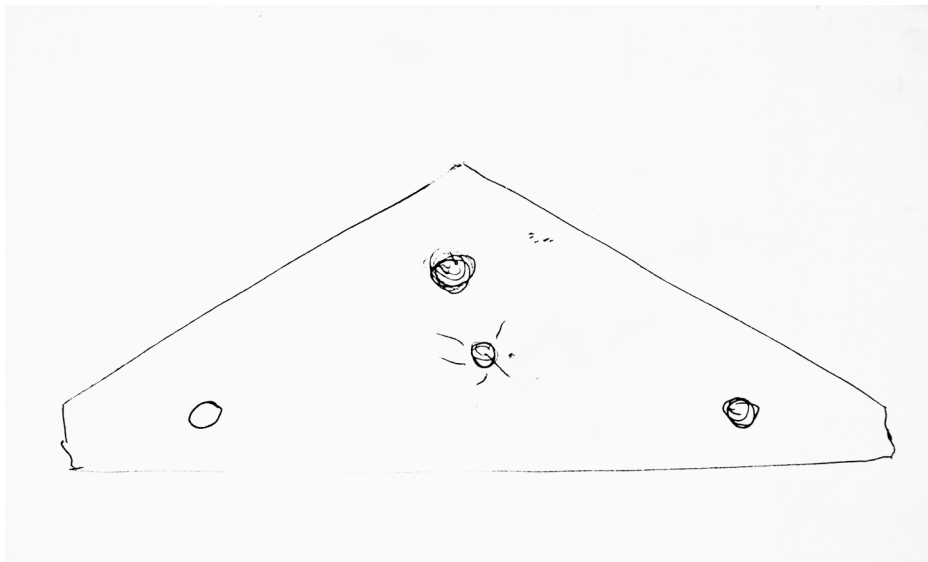
Terwijl ze de witte bol in het oog hebben, duikt vanachter een rij bomen rechts van hen een 'tweede voorwerp' op. Achter de felle lampen waarmee het is uitgerust, meent Nicoll opnieuw het donkere silhouet van een driehoek te onderscheiden. Waarschijnlijk is het hetzelfde of een gelijkaardig toestel als datgene wat ze eerder die avond hadden gezien. Maar het gaat allemaal erg vlug.

Het object lijkt wel vanachter de bomen de hoogte in te zijn gekatapulteerd. Nicoll beschrijft hoe het een bocht maakt en wegvliegt richting Lontzen, dus noordwestelijk. Tenzij we Vantuynes verslag volgen, daarin volgt het object een spiraalvormig traject om uiteindelijk in rechte lijn richting Nederland/Duitsland te verdwijnen, met andere woorden noordnoordoostwaarts.

Tijdens de bocht meent Nicoll een bovenbouw te zien met iets dat lijkt op ovaalvormige ramen (maar rechthoekig getekend op een schets die hij van het voorwerp heeft gemaakt). Nicoll vergelijkt de bovenbouw met 'een treinwagon die van binnenuit verlicht is'. Von Montigny was te gefixeerd op de witte bol, en heeft van dit tweede object weinig of geen details kunnen zien.

Iets later, een paar minuten voor half acht, beweegt de witte bol zich traag achteruit tot hij uit het zicht verdwijnt. De kijkrichting op dat moment is niet meer de toren maar een eind rechts daarvan.

De UFO boven Eupen zoals geschetst door de rijkswachters (met dank aan Patrick Vantuyn)

Volgens beide rijkswachters verdween de bol om 19u23 door achteruit te vliegen richting Spa. Dat komt overeen met het tijdstip waarop Venus in de dichtere atmosfeer bij de horizon aan intensiteit verloor en uit het zicht verdween. Hoed u overigens voor Amerikaanse UFO-documentaires over de Belgische UFO-golf. De enceneringen die u daarin van deze fase van de waarneming te zien krijgt, komen in de verste verte niet overeen met wat de getuigen hebben beschreven.

Even terug naar het moment van de waarneming. Tijdens de drie uur durende gebeurtenissen staan Nicoll en von Montigny continu in verbinding met het hoofdkwartier in Eupen. Al om 17u24, één minuut na het begin van de waarneming, belt Nicoll met dispatcher Albert Creutz om te vragen of die de militaire basis van Elsenborn kan contacteren. Elsenborn laat daarop weten dat er geen bijzondere militaire activiteiten aan de gang zijn. Later volgt nog een telefoontje met de vliegbasis van Bierset bij Luik. Daar heeft ook niemand een idee wat de waarnemingen veroorzaakt, maar ze zouden het verder opvolgen.

Om 18u30 laat het commandocentrum van Bierset weten dat er een radarvliegtuig is gemobiliseerd om de indringer(s) te identificeren. Rond 18u45 ziet dispatcher Creutz vanuit de kazerne zelf ook een merkwaardig object voorbijvliegen: een rechthoekig object met op elke hoek een wit licht. Patrouilles in naburige gemeenten hebben het ook gezien. Sommigen melden net als von Montigny een ronkend geluid te hebben gehoord. Een van hen vergelijkt het met een ventilator. Merkwaardig is het getuigenrelaas van een rijkswachter die zich ten noordwesten van Eupen bevindt en een toestel beschrijft als met drie felle lichten, een pulserende rode lamp én 'achteraan iets dat ronddraaide, zoals een turbine'.

Het verhaal van de rijkswachters en de mysterieuze 'driehoek' haalt de nationale pers. Radio en televisie in de drie taalgebieden besteden er aandacht aan in hun nieuwsuitzendingen. De dagen na de gebeurtenissen gaan SOBEPS-medewerkers

Laten we meteen komaf maken met die witte bol. Dit object, dat een uur lang zichtbaar was en zich in die tijd kennelijk traag naar rechts verplaatste, is de planeet Venus geweest, een van de belangrijkste veroorzakers van UFO-meldingen. Venus was die avond bijzonder helder en bevond zich om 18u30 boven de uitkijktoren, zij het wel 20° rechts daarvan (iets meer dan de breedte van een gebalde vuist op armlengte afstand). In die positie, met een helderheid die ver boven deze van de helderste sterren uitkomt, kan de planeet onmogelijk onopgemerkt zijn gebleven.

Op de vraag van prof. Meessen of de heren rijkswachters ook sterren hebben gezien, antwoordde Nicoll nochtans:

'Er was een sterrenhemel, maar de sterren zaten hoger en ik bleef in de auto want het was koud. We zagen normale sterren, niets speciaals.'

Met andere woorden, de witte bol boven Gileppe moet Venus zijn geweest. Zo niet, dan hadden de getuigen lager dan de 'normale sterren' en naast het onbekende object nog een tweede witte bol moeten zien, namelijk Venus. Dat was niet het geval. We vermoeden dat de speciale effecten die werden gemeld te wijten zijn aan verschillende factoren: langdurig staren naar een helder lichtpunt, waarneming door een wisselend bedampte/niet-bedampte voorruit van de rijkswachtcombi en subjectieve, sturende vragen tijdens het interview van 1997.

Beeld uit de video van de F-16 radar. De ruitvormige stip is de "UFO".

‘In Vlaanderen is de stijging van het aantal meldingen veel minder afgetekend. Kennelijk hebben de UFO’s een probleem met de taalgrens.’

in Eupen op zoek naar aanvullende getuigenissen. 143 worden er gevonden. Al in die eerste week krijgt de groep een stevige greep op het verloop van de gebeurtenissen.

In de maanden die volgen, posteren groepjes nieuwsgierigen uit binnen- en buitenland zich na zonsondergang op de heuvels rond het meer. Gewapend met camera’s, verrekijkers en telescopen hopen ze een glimp op te vangen van ‘de driehoek’, zonder zich te realiseren dat het object dat daar een uur lang het meer zou hebben bespied in werkelijkheid de planeet Venus was. Binnen de kortste keren verspreiden de meldingen zich van de Oostkantons naar Wallonië. In een tijdsbestek van anderhalf jaar melden duizenden

Belgen dat ze een onbekend voorwerp in de lucht hebben gezien. In Vlaanderen is de stijging van het aantal meldingen veel minder afgetekend. Kennelijk hebben de UFO’s een probleem met de taalgrens.

Maandenlang blijft het meldingen regenen op het SOBEPS-hoofdkwartier in Brussel. Interviews met getuigen en met leden van de groep worden gepubliceerd in zowat elke krant en elk tijdschrift in het land. UFO’s zijn ook een terugkerend gespreksonderwerp in talkshows op radio en televisie. Bij zowat al die gelegenheden wordt het telefoonnummer van SOBEPS vermeld, voor het geval iemand een persoonlijke ervaring wil rapporteren.

In twee jaar tijd verzamelt de groep circa tweeduizend meldingen, waarvan ongeveer 650 het onderwerp uitmaken van een onderzoek. De best gedocumenteerde gevallen worden in 1991 samengevat in een kanjer van een boek. Drie jaar later volgt een tweede turf met nog meer gevallen en analyses. Samen goed voor een kleine duizend bladzijden. Zonder meer een indrukwekkende prestatie.

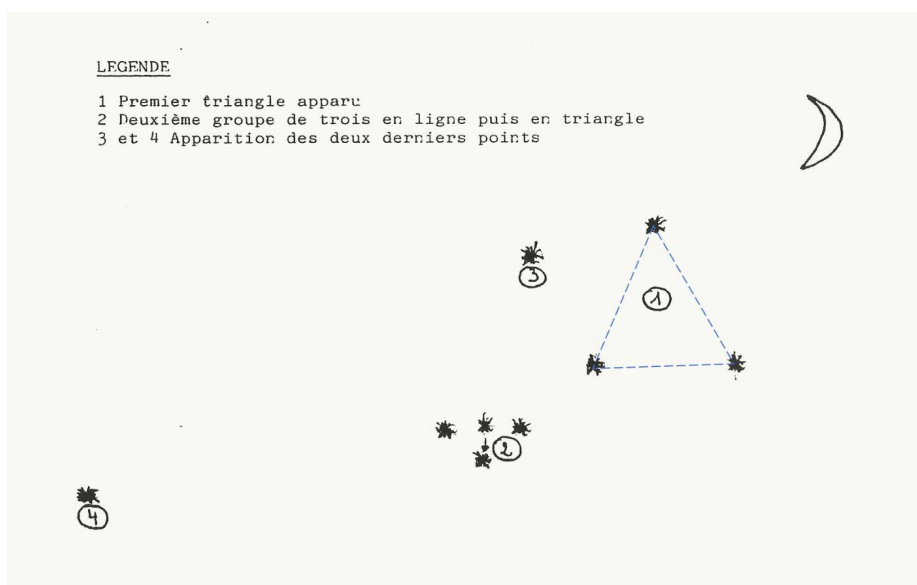
Stilaan komt er echter ook kritiek. In een gemeenschappelijk persbericht hekelen wetenschappers van de universiteiten van Brussel en Luik het blind vertrouwen van de Brusselse ufologen in de menselijke waarneming en het geheugen. Skeptici wijzen er verder op dat SOBEPS in de jaren die voorafgingen aan de UFO-golf, slechts met moeite het hoofd boven water heeft kunnen houden. Nu moet het in allerijl op zoek gaan naar vrijwilligers die bereid zijn de waarnemingslocaties te bezoeken en getuigen te interviewen. Het gebrek aan ervaring van de nieuwe rekruten en het rotsvast geloof in buitenaards bezoek dat velen in de groep koesteren, is een combinatie die garant staat voor halfbakken werk en sterk gekleurde conclusies.

Ondanks de kritiek weet SOBEPS veel bijval te oogsten van zowel ufologen als niet-ufologen. Onder die laatsten ook de Belgische luchtmacht. Tijdens de eerste weken van de UFO-golf wordt die overspoeld met telefoontjes van ongeruste burgers. Dat behoort niet tot het normale takenpakket van de luchtmacht. De toenmalige minister van Defensie Guy Coëme gelast daarop luitenant-kolonel Wilfried De Brouwer, later gepromoveerd tot generaal-majoor, de zaak op te volgen.

‘Het voorval leert ons dat iedereen zich in tijden van hoge UFO-koorts door zijn verbeelding om de tuin kan laten leiden.’

De sterrenhemel zoals die er op 30/3/90 voor een waarnemer in Perwijs uitziet.

Schets gemaakt door een van de rijkswachters van de geheimzinnige lichten die op 30/3/90 zijn waargenomen. Bovenaan rechts de maan. De stippellijn is toegevoegd door de auteurs en markeert de gerapporteerde driehoek.

In een interview met Caelestia-correspondent Jan van Eetvelt betreurt De Brouwer in 1996 dat de luchtmacht nooit een politiek mandaat krijgt om een diepgaand onderzoek in te stellen. Officiële instructies in die zin worden nooit ontvangen en er bestaat niet zoiets als een speciale eenheid binnen het Belgische leger die zich met UFO's bezighoudt. Dit betekent dat de luchtmachtleiding op haar eigen creativiteit moet vertrouwen om met de ongewone situatie om te gaan. SOBEPS inschakelen leek dan de beste optie.

De samenwerking tussen SOBEPS en de luchtmacht bereikt haar hoogtepunt tijdens het paasweekend van 1990. In het kader van een door SOBEPS georganiseerde sky watch

worden twee verkenningsvliegtuigen ingezet: een Hawker Siddeley en een Brittan Norman. Drie dagen na elkaar doen de toestellen dienst als vliegende observatieposten boven de provincies Waals-Brabant, Limburg en Luik. De codenaam voor deze historische samenwerking is Opération Identification. Militairen, UFO-onderzoekers en journalisten nemen eraan deel. Alleen de UFO's zijn niet op het appel.

APOTHEOSE

Op 11 juli 1990 houdt De Brouwer een persconferentie op het NAVO-hoofdkwartier in Evere. In aanwezigheid van tientallen journalisten reveleert de luitenant-kolonel dat er in de nacht van 30 op 31 maart een be-

langrijk nieuw incident heeft plaatsgevonden. Rond half twaalf hebben verschillende rijkswachters tijdens hun normale patrouilles ten zuiden van de hoofdstad geheimzinnige lichten in de lucht gesignaleerd.

Rond diezelfde tijd is er een snel voortbewegende stip op de radarschermen van Glaaien en Semmerzake verschenen. Vanaf de luchtmachtbasis van Bevekom zijn twee F-16 gevechtsvliegtuigen achter de UFO's aangestuurd. In totaal zijn er negen interceptiepogingen. Hoewel de piloten op geen enkel moment visueel contact krijgen met de indringer, heeft een van de F-16-radars zich drie keer op een doel kunnen vergrendelen. Bij de eerste van die lock-ons versnelt het 'object' in twee seconden van 240 km/u naar meer dan 1.770 km/u terwijl het tegelijkertijd 900 m daalde.

Die enorme versnellingen kunnen wijzen op buitenaardse technologie, maar als de piloten met het blote oog niets waarnemen, en er ondanks de hoge snelheden geen geluidsknal wordt gehoord, is de kans groot dat het om valse echo's gaat veroorzaakt door grote temperatuurverschillen in de atmosfeer.

In het Condon-rapport uit 1968 wordt uitgelegd hoe dat in zijn werk gaat. Het gaat om atmosferische storingen die redelijk courant optreden, en alleen voor verwarring zorgen als iemand toevallig rond dezelfde tijd in hetzelfde gebied iets ongewoons in de lucht ziet. Professor Meessen, destijds het boegbeeld van de SOBEPS, heeft daar een andere visie op. Na de radarbeelden uitgebreid te hebben onderzocht, rondde hij zijn analyse af met:

'...de conclusie die zich logischerwijs opdringt is dat ELKE ANDERE HYPOTHESE DAN DIE VAN DE UFO'S VOOR PRAKTISCH 100% MOET UITGESLOTEN WORDEN.'

Zo staat het er letterlijk in het eerste SOBEPS-boek over de golf, hoofdletters inclus. Met 'DE UFO'S' bedoelde de professor wel degelijk buitenaardse ruimteschepen. Dat weten we uit talloze andere geschriften van zijn hand. In het tweede SOBEPS-boek komt Meessen op zijn standpunt te-

rug. Het zouden dan toch bijzondere atmosferische omstandigheden zijn geweest die voor valse radar-reflecties hadden gezorgd. Militaire experts die de beelden hadden geanalyseerd waren tot die slotsom gekomen en hadden hun vertrouwelijk rapport aan Meessen doorgespeeld. 'Vertrouwelijk' omdat in het rapport ook vragen werden geplaatst bij de werking van de F-16-radar en de filters die die gebruikt, details die geen enkele luchtmacht graag aan de grote klok hangt.

Maar wat dan met de visuele prikkels die aanleiding waren geweest voor de F-16-actie? De oplossing daarvoor kwam van een van de rijkswachters zelf. Die had de helderheid van geest gehad om vanuit zijn patrouillewagen in Perwijs een schets te maken van de onbekende lichten op het moment zelf dat ze zich manifesteerden. Wie die schets vergelijkt met een hemelkaart van die nacht merkt dat de posities van de UFO's overeenkomen met de posities van de helderste hemellichamen. M.a.w. de rijkswachters hadden zich door heldere sterren in de luren laten leggen.

Het voorval leert ons dat iedereen zich in tijden van hoge UFO-koorts door zijn verbeelding om de tuin kan laten leiden. Zelfs rijkswachters? Zeer zeker! Uit een studie gebaseerd op 1.158 verklaarde UFO-meldingen uitgevoerd in 1980 door een medewerker van Hynek's Center for UFO Studies, weten we dat meldingen gedaan door ordehandhavers de meeste kans maken om opgehelderd te worden, namelijk 94%. Ter vergelijking: een boshakker of landbouwer die een UFO meldt heeft 86% kans dat zijn UFO na onderzoek geïdentificeerd wordt. Waarnemingen door piloten en luchtvaarpersoneel zijn met 75% het moeilijkst uit te leggen. Van de dertien onderzochte beroepscategorieën scoren rijkswachters en politiemensen bovendien het slechtst wanneer het gaat om het herkennen van sterren en planeten.

Ondanks het feit dat het F-16-incident als verklaard wordt beschouwd door iedereen die van ver of nabij bij de analyse van de radarbeelden betrokken was, wordt het voorval in publicaties en documentaires nog altijd voorgesteld als een buitenaardse manifestatie. We vinden dat intriest. Op die manier geraken we nooit vooruit.

Fragment uit het recent gepubliceerde boek:

Wim Van Utrecht en Frederick Delaere, *UFO. Niet te geloven!: wat we denken te zien en wat we echt zien*. Borgerhoff en Lambergts, 2025. 304 p.

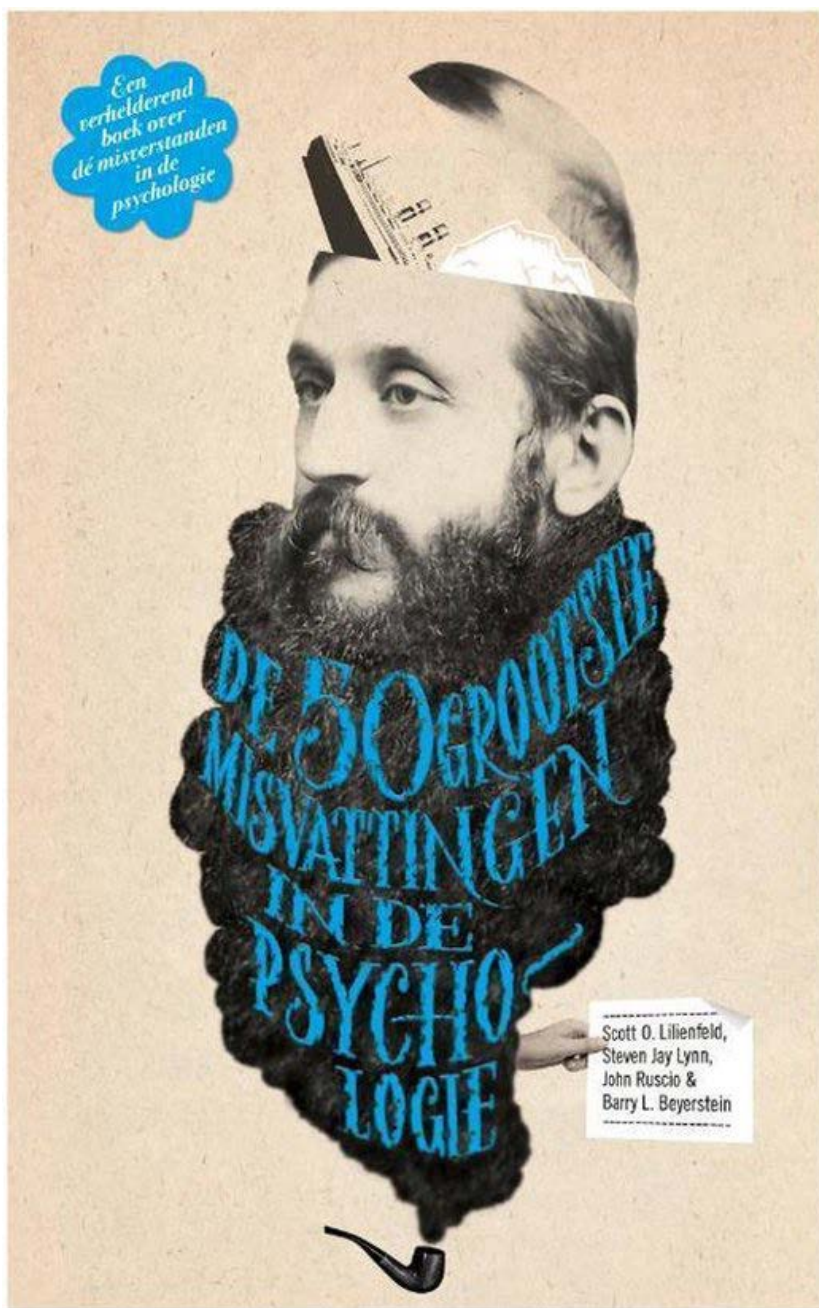
ISBN: 9789493409248

Wim Van Utrecht en Frederick Delaere zijn de oprichters van het Belgisch UFO-Meldpunt. en wonnen in 2022 de Zesde Vijs voor hun skeptisch onderzoek naar ufo's.

De 50 grootste misvattingen in de psychologie

Kris Martens

UITGEVERIJ BERT BAKKER

Elk jaar wanneer ik mijn SKEPP-abonnement online verleng, zie ik wat mijn jongere versie invulde over hoe ik SKEPP leerde kennen: 'waarschijnlijk in een college van professor Jean-Paul Van Bendegem tijdens mijn studies psychologie aan de Vrije Universiteit Brussel'. Die colleges waren mijn eerste kennismaking met een wetenschapsfilosofische bril op wetenschap en pseudowetenschap. Ironisch genoeg kon en moest ik die kennis al snel toepassen op een deel van de leerstof die ik kreeg in bepaalde klinische vakken. Gelukkig kwam er niet veel later een belangrijke rots in de branding in beeld: Scott Lilienfeld.

De Amerikaan Scott Lilienfeld (geboren in 1960, helaas overleden in 2020) was een uitzonderlijke productieve professor in de psychologie. Het was dan ook geen evidente taak om één van zijn werken te bestempelen als dé skeptische klassieker. Maar zijn boek, met co-auteurs Lynn, Ruscio & Beyerstein, *De 50 grootste misvattingen in de psychologie*, lijkt door zijn populariteit van destijds de meest logische keuze. Het boek verscheen in 2010, en bespreekt vijftig mythes verdeeld in tien domeinen waarover fabels bestaan: de kracht van hersenen en perceptie, ontwikkeling en veroudering, geheugen, intelligentie en leren, bewustzijn, emotie en motivatie, interpersoonlijk gedrag, persoonlijkheid, mentale problema-

tieken, rechtspsychologie en psychologische behandelingen.

Die mythes zijn geen onschuldige ideeën, maar kunnen het mensbeeld van burgers en behandelaars sterk sturen. Breinmythes, zoals het idee dat mensen maar een klein deel van hun hersenen gebruiken (mythe 1) of dat iedereen een vast “linker- of rechterbreintype” heeft (mythe 2), kunnen ertoe leiden dat mensen zichzelf of anderen in simplistische hokjes plaatsen. Mythes over onze levensloop als mens, zoals dat adolescentie noodzakelijk een periode van chaos is (mythe 7), of dat midlifecrisis bij de meeste mensen voorkomt (mythe 8), kleuren hoe we normaal gedrag interpreteren en kunnen gewone variatie onterecht pathologiseren.

‘Veel van de mythes, denkfouten en pseudowetenschappelijke ideeën die hij destijds analyseerde, zijn nog steeds springlevend.’

Verder is er de impact op ons gerechtelijk systeem: bijvoorbeeld het idee dat menselijk geheugen werkt als een videorecorder en accuraat vastlegt wat we ervaren (mythe 11), en hypnose als manier om vergeten herinneringen terug boven te halen (mythe 12), of dat de leugendetector een accurate manier is om oneerlijkheid op te sporen (mythe 23). Ook de invloed van mythes op psychologische interventies is niet te onderschatten: het geloof dat alle effectieve psychotherapieën je dwingen om de oorzaken van je problemen in je jeugd onder ogen te zien (mythe 48) heeft al tot veel verwarring in therapieën geleid, ook in de mijne.

De brede waaier aan onderwerpen toont goed hoe ruim Liliensfelds interesse was in alle vormen van onzin die in het psychologisch domein circuleren. De toegankelijk geschreven stijl, gericht op een breed publiek, illustreert bovendien dat hij begreep dat “gelijk hebben” onvoldoende is in de strijd tegen pseudowetenschap. Goed klinkende, maar foutieve psychologische theorieën hebben een ingebouwde voorsprong op

complexe, genuanceerde en correcte theorieën. Academici kunnen en mogen er daarom niet op vertrouwen dat publiceren binnen hun eigen niche voldoende is om invloed te hebben op wat er in de samenleving leeft.

Liliensfeld beperkte zich niet tot het weerleggen van klassieke volksmythes en andere onzin van buiten het academische veld, maar durfde zich ook uitspreken tegen (potentiële) onzin die gepromoot werd binnen de academische psychologie. Samen met Sally Satel schreef hij het boek *Brainwashed – The Seductive Appeal of Mindless Neuroscience* (2015) waarmee ze de toenemende neiging fileerden om alles via hersenbeelden te verklaren. Ze lieten zien hoe hersenscans vaak worden

overschat als een soort waarheidsonthuller, terwijl het in werkelijkheid gaat om indirecte, soms dubbelzinnige metingen van een complex systeem waarin elke regio meerdere functies vervult en voortdurend samenwerkt met andere netwerken. Het idee dat een oplichtend hersengebied één duidelijk psychologisch proces weerspiegelt, noemden ze een gevaarlijke vereenvoudiging.

Liliensfeld werd voor mij een belangrijke bron van inspiratie om na te denken over mijn eigen klinische handelen. Zijn handboek *Science and Pseudoscience in Clinical Psychology* (2014) werd een naslagwerk als ik geconfronteerd werd met een mogelijk onzinnige theorie in het werkveld. Zijn artikel *Why Ineffective Psychotherapies Appear to Work: A Taxonomy of Causes of Spurious Therapeutic Effectiveness* (2014) is dan weer waarschijnlijk mijn meest aangehaalde artikel in eigen colleges en lezingen. Het is een prachtig overzicht van redenen waarom een psycholoog of andere behandelaar verward kan geraken over wat wel en niet werkt.

Ik ben dankbaar voor hoe hij zijn nek uitgestoken heeft om onzin als onzin te bestempelen, en dat steeds op een relatief milde en intellectueel bescheiden manier. Onvermijdelijk word je door anderen snel gezien als een irritante betweter, en word je extra hard afgerekend als je ergens een fout maakt. En nee, ik zal niet elk van zijn publicaties tot in de puntjes verdedigen. Maar als je je een spectrum voorstelt met “vermijdende lafheid” op het ene uiterste en “arrogante overmoed” op het andere, dan denk ik dat hij een mooie positie innam. En dat de klinische wereld meer Liliensfelds kan gebruiken. En terwijl ik dit schrijf voel ik de schaamte dat ik nogal te vaak conflictvermijdend handel en alleen maar zijn plek op dat spectrum kan zien als inspirerend.

In een betere versie van deze wereld had ik nu kunnen schrijven dat veel van de onzin die hij beschreef intussen verdwenen is, en dat zijn werk vooral historisch interessant is geworden. Helaas is dat niet zo. Veel van de mythes, denkfouten en pseudowetenschappelijke ideeën die hij destijds analyseerde, zijn nog steeds springlevend. Zowel bij de algemene bevolking als bij behandelaars. Hoewel we beter dan ooit begrijpen hoe behandelaars erin trappen, en hoe ze zich ertegen kunnen wapenen, is het moeilijk om te zeggen dat we grote vooruitgang hebben geboekt. Misschien voelt dat anders aan in de meer Angelsaksische landen, maar ik ben pessimistisch over de vooruitgang sinds ik in 2011 startte als klinisch psycholoog.

Gelukkig zijn er anderen die zijn werk verderzetten, maar voor mij steekt voorlopig niemand er zo bovenuit als Scott Liliensfeld ooit deed. De 50 grootste misvattingen in de psychologie blijft daardoor een actuele en waardevolle gids om ons mensbeeld wat steviger op feiten te enten.

Kris Martens is klinisch psycholoog, psychotherapeut en doctor-assistent aan de KU Leuven

Een interstellair ruimtetuig?

Op 1 juni werd een hemellichaam ontdekt dat in ons zonnestelsel is binnengedrongen maar niet in een baan rond de zon draait. Het werd voor het eerst waargenomen door het Asteroid Terrestrial-impact Last Alert System (ATLAS), een stelsel automatisch werkende telescopen dat planetoiden moet opsporen die mogelijk met de aarde in botsing komen. Het object kreeg dan ook de naam 3I/ATLAS. “3I” betekent dat het om het derde ontdekte interstellaire object gaat. Het eerste dergelijke object, 1I/Oumuamua genoemd, werd pas in 2017 ontdekt, het tweede – 2I/Borisov – volgde in 2019.

Er is niets vreemds aan dat af en toe een rotsblok van ver buiten ons zonnestelsel langs ons passeert, al kennen we pas sinds kort concrete gevallen. Het is hoe dan ook fascinerend te beseffen dat zo’n hemellichaam er miljoenen jaren over deed om tot in onze buurt te komen, om meteen weer in de verre ruimte te verdwijnen. Voor sterrenkundigen een buitenkans om de baan en de chemische samenstelling van deze objecten te bepalen.

Er is wat opvallends aan 3I/ATLAS. De snelheid waarmee het vanuit de verre ruimte afkwam is bijzonder groot (58 km/s), zowat het dubbele

van die van beide vorige interstellaire objecten (te vergelijking: de snelheid van de komeet van Halley op zijn grootste afstand van de zon is nog geen 1 km/s). Bovendien ligt zijn baan ongeveer in het baanvlak van de planeten van ons zonnestelsel. Zoals bekend draaien de planeten bij benadering in hetzelfde vlak rond de zon. 3I/ATLAS beweegt zich daar dus ook, zij het in tegenovergestelde (“retrograde”) richting als de planeten. Dat lijkt puur toeval, maar zoiets vergemakkelijkt een ontmoeting met planeten. Inderdaad nadert het object vrij dicht de planeten Venus, Mars en Jupiter, en wel op respectievelijke afstanden van 98 miljoen, 29 miljoen en 54 miljoen kilometer. Nog altijd behoorlijke afstanden voor ons (de minimale afstand aarde-Mars is zowat 55 miljoen km), maar voor een hemellichaam dat van een onschatbaar aantal lichtjaren ver komt lijkt dat een precisieschot!

Er werd dan ook geopperd dat die bijzondere baan geen toeval kan zijn: 3I/ATLAS is een buitenaards tuig met de opdracht ons zonnestelsel verkennen en misschien bij nadering een sonde naar Mars of Jupiter te sturen! Het idee wordt vooral gesteund door de Israëliisch-Amerikaanse astronoom Avi Loeb van de Harvard-universiteit.

Nog meer van dat: het object stond het dichtst bij de zon op 29 oktober

en was dan vanop aarde onzichtbaar. Volgens Loeb en anderen is dit evenmin toeval: dat is de beste positie om vanuit het tuig een sonde naar de aarde te lanceren. Wij kunnen dat dan niet waarnemen, en dat zou wel eens de bedoeling kunnen zijn!

De verdedigers van deze bizarre ideeën gingen er wel van uit dat 3I/ATLAS geen “natuurlijk” object is, geen planetoïde of komeet. Maar al snel na de ontdekking bleek dat het om een komeet moet gaan: de coma (nevelig wolkje van gas, typisch voor kometen) was toen al zichtbaar. Loeb et al. beweerden nog in oktober dat die nevelvorm te wijten kon zijn aan vaagheden in de foto’s. Inmiddels hebben opnamen van de Hubble Space Telescope en de James Webb Space Telescope alle mogelijke twijfels weggenomen.

Geen buitenaards ruimtetuig dus, maar wel de snelste komeet ooit, die volgens sommige berekeningen meer dan 7 miljard jaar oud kan zijn, ouder dan het zonnestelsel!

Avi Loeb is niet aan zijn proefstuk toe. Eerder zag hij ook al in 1I/Oumuamua een buitenaards artefact.

(met dank aan Paul Hellings van het tijdschrift *Heelal*)

Proces voor fraude bij Maria-mirakels

Gisella Cardia, de “zieneres van Trevignano”, is door de Italiaanse justitie aangeklaagd wegens fraude. Haar man Gianni Cardia wordt beschuldigd van medeplichtigheid.

De twee zouden verschijningen van de Heilige Maagd in scène hebben gezet. Gisella Cardia zou daarbij toekomstige catastrofes en rampen, zoals aardbevingen hebben voorspeld om gelovigen ertoe aan te zetten geld te doneren aan de verering van de Madonna van Trevignano.

Dit Madonnabeeld aan de oever van het meer van Bracciano, op zo’n

vijftig kilometer van Rome, kwam jarenlang in het nieuws doordat het zogezegd bloed hilde. Daarbij ontving ze naar eigen zeggen boodschappen die zowel van God als van Satan afkomstig waren.

Elke maand kwamen honderden gelovigen om het “mirakel” te aanschouwen, ook al distantieerde de katholieke kerk zich van het gebeuren. Het echtpaar bood de bedevaarders daarbij pizza’s en gnocchi aan die op wonderbaarlijke wijze zouden zijn vermenigvuldigd!

Een gerechtelijk onderzoek wees eerder dit jaar aan dat het DNA van het bloed op het beeld overeenstemde met dat van de zieneres. Haar

advocaat voerde toen nog aan dat haar bloed gemengd kon zijn met dat van het beeld en dat niemand het DNA van Maria kende...

Het gerecht neemt er vooral aanstoot aan dat Gisella en haar man in totaal 365 000 euro aan giften hebben opgehaald. Ze hadden gezegd dat dit geld naar een kinderkliniek zou gaan, maar het blijkt te zijn besteed aan het opknappen van de bedevaartsplaats en de aanschaf van een dure auto. Het proces begint in april 2026 in Civitavecchia.

Aluminium in vaccins is onschadelijk

Veel vaccins bevatten aluminiumverbindingen, zoals aluminiumsulfaat of aluminiumhydroxide. Die zorgen ervoor dat ons afweersysteem beter antwoordt op het vaccin, waardoor de werkzaamheid toeneemt. Die aanwezigheid van aluminium wordt soms bekritiseerd, vooral bij vaccins voor kinderen. Dat zou, zo wordt toch beweerd, ontwikkelingsstoornissen, allergieën en auto-immuunziektes veroorzaken.

Uit een recente studie door Deense onderzoekers blijkt dat daar niets

van aan is. Ze analyseerden de gegevens van meer dan 1,2 miljoen kinderen, waarvan slechts zo'n 15.000 niet gevaccineerd werden. De overgrote meerderheid van de kinderen kreeg vaccins die aluminium bevatten. De conclusies zijn duidelijk: de groep gevaccineerden vertoont niet meer gezondheidsproblemen dan de niet-gevaccineerden.

De Amerikaanse minister van Gezondheid Robert Kennedy jr., een berucht tegenstander van vaccinatie, heeft geprobeerd de publicatie van dat onderzoek te verhinderen in het vaktijdschrift *Annals of Internal Medicine* – een heel ongewone

stap. Maar de publicatie heeft toch plaatsgevonden.

De resultaten van dit onderzoek bevestigen wat men al lang kon weten. Aluminium is een metaal dat overal in de natuur voorkomt. Per dag krijgen we gemiddeld 5 milligram aluminium binnen via voedsel, drank, ademhaling en ook via voedselverpakkingen, potten en pannen. Die hoeveelheid is totaal ongevaarlijk. Eén vaccindosis bevat nog veel minder aluminium, 0,1 tot 0,5 milligram.

(bron: Gezondheid en Wetenschap)

Exit monument voor ufo's

In Lotenhulle bij Aalter is een monument weggehaald dat eraan herinnerde dat daar op 21 juli 1955 vijf ufo's werden waargenomen.

De paracommando Marin Vandercruyssen zou toen vijf "zilveren schijven" hebben gezien die geruisloos boven de nabije autoweg zweefden. Er zouden nog een twintigtal anderen getuigen zijn geweest.

Merkwaardig is dat Vandercruyssen pas in 2004 met dat verhaal naar buiten kwam. Nadat er een tweede getuige was gevonden, gaf het ge-

meentebestuur van Aalter toestemming om een gedenksteen te plaatsen aan de rand van de Steenweg op Deinze. Dat gebeurde op 5 juli (Wereld-UFO-Dag) 2005.

Het monumentje, een vierkante piramide met zijden van zo'n halve meter, zou betaald zijn door Vandercruyssen, die dan ook een overtuigd believer was. Hij was voorzitter van de Oost-Vlaamse afdeling van het Belgisch Ufo Netwerk (Bufon).

Vandercruyssen overleed in 2020. Het monument is nu weggehaald op eis van de familie. Die wil niet meer met de gebeurtenis in verband worden gebracht.

UFO-gedenksteen ter hoogte van de Steenweg op Deinze.

LEZINGGREEKS
HERENTALS

huis
van de mens
in wijziging humanistisch

skepp
wetenschappelijk verantwoord

KRITISCH DENKEN

OVER WAARHEID,
PSYCHIATRIE, ENERGIE,
GESCHIEDENIS,
PSYCHOLOGIE, EN
BIOLOGIE

DI 20 JANUARI - GEERDT MAGIELS

KRITISCH DENKEN: WAT, HOE, EN WAAROM

DI 27 JANUARI - FILIP BUEKENS

'GELOOFT U DAT ÉCHT?' HET SOCIALE SPEL VAN
OVERTUIGINGEN EN POLARISATIE

DI 3 MAART - GASTON MESKENS

ENERGIE EN MILIEU: EEN ETHISCH-FILOSOFISCH
PERSPECTIEF

DI 10 MAART - HANS VAN DYCK

EVOLUTIONAIR DENKEN, VAN MAATSCHAPPELIJK BLINDE
VLEK TOT INZICHT IN ONZE BEESTIGE CULTUUR

DI 21 APRIL - VEERLE JANSSENS

PERIKELEN IN DE PSYCHIATRIE. EEN ERVARINGSVERHAAL
OVER ZIN EN ONZIN IN DE HULPVERLENING

DI 28 APRIL - BRAM VERVLIET

WAAROM ANGST VERBLINDT

DI 5 MEI - BRUNO DE WEVER

HISTORISCH DENKEN: GESCHIEDENIS ALS WETENSCHAP

<https://pretix.eu/SKEPP/KritischDenken/>

Meer details op www.skepp.be

